

Introductie Gerrit Keunen

Deze keer spreek ik met Gerrit Keunen. Hij was van 1970 tot eind 2005 werkzaam als molenspecialist bij de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg (een voorloper van de huidige Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed). De in 1947 geboren en sindsdien getogen Utrechter kreeg de molenliefde 'genetisch' vooral mee 'van zijn moeders kant'. Haar familie (de familie Prins) was ooit op verschillende molens in de Alblasserwaard actief als molenaar. In de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw luisterde hij ook aandachtig naar de molenaarsverhalen van zijn opa, die vlakbij een molen in Bleskensgraaf woonde. Verder pakte hij vaak de fiets om langs locaties van verdwenen molens in de Alblasserwaard te rijden en mensen te spreken die die molens nog gekend hadden. Hij schreef die verhalen op om naar eigen zeggen 'de geschiedenis te redden'.

Eind jaren zestig stond Gerrit met 'zeven andere jonge honden' aan de wieg van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Molens moesten - en moeten volgens hem nog steeds - immers als werktuig worden behouden, dus ook draaien! Zoals een orgel moet kunnen spelen!

In 1970 kreeg hij de kans om als molenspecialist bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg vooral een steentje bij te dragen aan mede dit streven.

Dát werk staat centraal in dit gesprek. Hoe zag het molenbehoud er volgens hem uit in zijn begintijd en bij zijn vertrek? Welke rol speelde de Rijksdienst in de 35 jaar van zijn dienstverband en wat hield zijn werk in de praktijk in? Hoe waren de verhoudingen met de andere partijen in het molenveld, waaronder De Hollandsche Molen? Wat is er bereikt, is hij daar tevreden over en wat zou er moeten gebeuren? Gerrit gaat uitgebreid in op deze en nog vele andere vragen.

Ook vertelt hij over zijn nationale en internationale molenactiviteiten nadat hij de deur van de Rijksdienst achter zich sloot. En Gerrit Keunen blijkt anno 2022 nog veel dromen te hebben.....

2. Jeugdijaren ontstaan molenliefde spraak004	
Aantal minuten:	10
Aantal sprekers:	2
Taal:	Nederlands

SP1: Gerrit, we gaan beginnen met het gesprek en, zoals met elk gesprek, beginnen we even met een verhaal over wat molens voor jou betekenen, hoe het allemaal begonnen is. Wanneer werd je voor het eerste geraakt door die molens?

SP2: Ja, wat moet ik daarop zeggen? Ik denk dat dat al helemaal in het allereerste prille begin een beetje geweest is. Ik zeg weleens als grapje: ik ben eigenlijk al vanaf de wieg met molens bezig. Dat is een vorm van, denk ik, een soort erfelijke belasting. Dat heeft ook te maken met mijn achtergrond, mijn familieachtergrond. Mijn moeder komt uit Alblasserwaard en die was de dochter van de zoon van een molenaar. En voorvaderen van moeders kant die zijn 100 jaar zo'n beetje molenaar geweest op de Achtkante Molen in Groot-Ammers, die er nog steeds staat. Dus daar begint het eigenlijk een beetje. Ja, de Alblasserwaard is natuurlijk een bekend

en erkend, bijna een soort molenreservaat. Die ligt een beetje als vertrekpunt in mijn molenleven. Begint eigenlijk een beetje met de oorlog. De oorlog (1940-1945) heeft een beetje bepaald dat de Alblasserwaard in beeld kwam. Mijn vader die kwam van boerderij in de Achterhoek en die was in de oorlogsdagen, in de meidagen, gemobiliseerd in de oorlog. Dus die zat bij de Gele Rijders, artillerie, en dat onderdeel is op een of andere manier in de buurt van Dordrecht terecht gekomen en toen de oorlog na een paar dagen voorbij was, toen is dat onderdeel in Alblasserwaard, in de buurt van Wijngaarden, een tijd blijven hangen en daar heeft mijn vader mijn moeder ontmoet en ja, zo is de connectie eigenlijk met Alblasserwaard begonnen. En is dus het molengebeuren in beeld gekomen. Nou, mijn ouders die zijn na de oorlog getrouwd en in Utrecht gaan wonen. Mijn vader heeft een heel leven bij de politie in Utrecht gewerkt en ik ben in Utrecht geboren in 1947. Dat was achteraf gezien toch een bijzonder jaar want op dat moment werd het toenmalige Rijksbureau voor Monumenten opgewaardeerd, veranderd in de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Ik wist alleen toen nog niet, toen ik geboren werd, dat ik later bij die dienst terecht zou komen. Maar dat is dus uiteindelijk dus wel gebeurd.

SP1: En de kinderjaren? Hoe ging dat?

SP2: Nou ja, dat was dus in Utrecht, in de Wagendwarsstraat nummer 5, dat was toen nog een lege straat waar eens per uur een auto door kwam en de groenteboer nog met paard en wagen langskwam en de melkboer af en toe kwam vragen of je nog wat nodig had. En ja, wat zal ik zeggen, een netjes, burgerlijk leven. Mijn ouders kwamen natuurlijk niet uit een cultuur waar, wat zal ik zeggen, waar uitspattingen tot de normale zaken behoorden. Dus ik ben redelijk netjes opgevoed.

SP1: De molens, en de molens Gerrit?

SP2: Nou, de molens die kwamen steeds meer in beeld naarmate wij bij de familie in de Alblasserwaard op bezoek gingen. Want dat betekende dat je met de toenmalige bus van de maatschappij de Twee Provinciën twee uur onderweg was om in Bleskensgraaf te komen. En dan zag je onderweg allerhande molens en die bus die stopte zo ongeveer om de 500 meter. En mijn grootouders, mijn opa, die woonde op Hofwegen, vlak bij de, nog steeds daar staande molen, de Hofwegense Molen, een wipmolen. Toen nog met een scheprad. Ja, die was in vol bedrijf en onderweg kwam je natuurlijk draaiende molens tegen, als het weer daar aanleiding toe gaf. En als wij dan gingen logeren, dat was in die dagen zo, dan had je een koffer vol met spul bij je, want je ging even weg. Dan was die malende molen op Hofwegen natuurlijk maar een paar honderd meter daar vandaan. Dus daar heb ik nog wel staan te kijken, en met dat scheprad, dat grote scheprad en dan water geven, dat waren natuurlijk indrukwekkende beelden. Dus daar stond hij uit het zuidwesten, stond hij daar te malen, te jassen met vier volle zeilen en dan zat het schuim aan de overkant op de dijk. Dus, dat zijn dingen, ja die hebben dat erg bepaald. Op de terugreis, als je dan weer naar huis ging, dan kwam je weer die molens langs. En ik herinner me nog dat er een bushalte was op de Poortseweg,

dan stond je daar zo een beetje even stil en dan stond daar aan de overkant op nog geen 100 meter stond daar, die grote achtkante molen van Goudriaan die stond daar dan te draaien. En je had natuurlijk ietsje verderop richting Nieuwpoort dan die zwarte wip. Van de Langerakse polder. En soms draaide het dieselgemaal met scheprad ook, als Klaas de Groot, de molenaar, de machinist, daar aanleiding toe zag. Dus dat waren dingen ja, en dan begon ik thuis maar weer gelijk molens te tekenen en aan een klein modelletje te bouwen. Dus zo is het een beetje begonnen.

SP1: En hoe oud was je toen? Dat je echt die molentjes ging bouwen?

SP2: Ja, dat, ik denk een jaar of tien, twaalf, die buurt denk ik zo een beetje. Dus van lucifers en karton. Zo ging dat toen in die dagen, en een tube 'Velpon' erbij. Nou ja, met Velpon had ik al een heel klein beetje geleerd om te werken want, ik weet niet meer hoe oud ik toen was. Ik denk dat ik toen een jaar of zes, zeven was, mijn gezondheid was kennelijk van dien aard dat ze me toen een aantal maanden in een gezondheidskolonie in Wijk aan Zee gedouwd hebben. Dat is een trauma, waarvan je begrijpt dat ik dat natuurlijk nog steeds zit te verwerken. Nou ja, daar konden we knutselen en daar werd met Velpon schelpjes geplakt en van alles en nog wat. Maar goed, het is in die zin uiteindelijk allemaal wel op z'n pootjes terecht gekomen. Ja, wij verhuisden in 1957, toen was ik tien, naar Zuilen. En in Zuilen, daar was toen net een nieuwe wijk gebouwd, die zijn ze nu voor een deel aan het slopen, maar uit het kamerraam boven kon ik over de Vecht kijken en over de toen nog weidse polders waar nu de complete wijk Overvecht ligt. En dan zag je in de verte de molen De Kraai in Westbroek staan te draaien. Nou ja, dus ik ben al heel gauw op de fiets gestapt om dan helemaal rond te rijden over de Rode Brug en dan weer terug naar de overkant en dan de hele vaart langs naar Westbroek. En in Westbroek ja, daar werd je hartelijk ontvangen door mevrouw Schuurman in het bijzonder natuurlijk. De vrouw van de molenaar. En ja, die heeft mij denk ik ook verteld dat zij contacten hadden met de familie Dolman in Harmelen. En via haar, denk ik, ben ik uiteindelijk in contact gekomen met de familie Dolman, dat was ongeveer de tijd dat Maarten, de huidige molenaar, we zitten nu hier in het koepeltje in IJsselstein bij zijn molen in IJsselstein, die staat te draaien. Dat was in de dagen dat ik op het fietsje van Utrecht Zuilen helemaal naar Harmelen moest fietsen en toen lag molenaar Maarten, die lag toen nog in de wieg. Dus het is een hele oude relatie die ik eigenlijk heb met hem, in die zin. Ja, dus dat zijn zowat dingen die zijn begonnen.

SP1: Ja, dat was dus echt in je jeugd jaren, dat je dus ook echt vaak naar die molens toe trok waar je in de buurt was?

SP2: Ja.

SP1: En bleef je daar dan gewoon een ochtend of een middag daar naar die molen kijken of...

SP2: Nou, nee. Ja, het is natuurlijk al een halve eeuw geleden dus, heel erg actueel zijn de beelden natuurlijk in mijn geheugen in die zin niet. Maar je ging die molen natuurlijk in. Nou, die molen in Westbroek die stond dan natuurlijk te draaien, die was aan het elektriciteit opwekken, die was daar helemaal voor verbouwd inmiddels. En ik zal daar waarschijnlijk ook wel plaatjes bekeken hebben in de grote albums die ze vaak natuurlijk bij allerlei molens wel hadden. Met ansichtkaarten.

SP1: Die molenaar die vond dat gewoon hartstikke leuk dat jij langskwam en die belangstelling toonde?

SP2: Dat denk ik, ja. Ik was natuurlijk nog jong, relatief klein en hele reis achter de boeg, helemaal uit Utrecht op de fiets daarnaartoe. Dus nee, dat waren natuurlijk aardige mensen die op de juiste manier met jonge kinderen omgingen. Ja, ik kan me nog herinneren dat ooit een keer daar een grote reparatie was, ik denk dat er toen een roe moest worden gestoken ergens rond 1960 en ik denk dat toen molenmaker Bremer uit Groningen, Adorp, dat die daar toen bezig was en er lagen allemaal touwen over de werf want ze moesten hijsen en van alles en nog wat doen. En toen, denk ik, dat ik een keer misschien op zo'n touw gestapt heb, en dat de oude molenmaker zei dat dat niet helemaal de bedoeling was, want ja, een touw waarop gestaan werd, daar konden door de onderliggende oneffenheden, konden daar misschien weleens vezeltjes van het touwstructuur worden doorbroken en op termijn zou dat vervelend kunnen worden. En ja, de molenmaker die stuurde mij op een gegeven moment ook nog een keer naar het dorp om even een pakje 'Javaanse Jongens' te halen. Maar ja, toen begon ik een beetje wantrouwend te kijken waarschijnlijk van word ik hier nou in het ootje genomen ja of nee? Maar toen zei hij dat 'Javaanse Jongens' als shag, geloof ik, echt bestond. Zo een pakje. Dat waren mijn vroegste herinneringen aan het molenaarswerk.

SP1: Oké.

3. Het mooie en interessante aan molens spraak 005	
Aantal minuten:	6
Aantal sprekers:	2
Taal:	Nederlands

SP1: Gerrit, nou heb je al aardig wat verteld over je jeugd, hoe het allemaal gekomen is. Welke molens je allemaal bezocht hebt in het verleden. En wat ik me nu afvroeg is van, wat was het nou precies wat jou raakte van die molens? Was dat nou de geschiedenis of was het eigenlijk meer de techniek van die molen waarvan je onder de indruk was?

SP2: Eigenlijk natuurlijk wel alle twee, maar het begint een beetje met de geschiedenis. Het begint ook met het beleven. Er zijn dingen die moet je beleven. Dat is net zo met stoomlocs. Ik ben natuurlijk geboren vlak bij het Maliebaanstation, en in die tijd dat ik daar woonde toen liepen daar nog stoomlocs gewoon in de actieve dienst. Dus daar heb ik voor het hek natuurlijk staan te kijken en dat heeft een onuitwisbare indruk altijd bij mij achtergelaten. Dat is het beleven van een stoomloc. Dat kan je niet uitleggen. Dus ik ben nog steeds gek op stoomlocs, naast dus de windmolens. Maar goed, die geschiedenis dat begon eigenlijk ook een beetje in de Alblasserwaard, mijn grootvader die kon natuurlijk toch wel allerlei dingen nog vertellen. Hij was zelf niet zo erg enthousiast over het molenleven want dat was niet zo een heel klein beetje, dat was toch een redelijk hard bestaan. Hoewel hij dat zelf natuurlijk nooit had meegemaakt verder, behalve in zijn jonge jaren toen hij nog op de molen in Groot-Ammers woonde bij zijn ouders, maar hij had weleens een keer moeten invallen voor zijn vader. En dan zei zijn moeder weleens een keer van “moet je niet eens een keer zwichten, wat in Streefkerk zijn ze al bezig met zwichten”. Dat was dan tien kilometer verder. Maar goed, het is altijd nog goed afgelopen met die molen. Ah wel, maar dus aan de overkant, bij mijn grootouders, daar stond, ik denk hemelsbreed bijna een kilometer verderop, daar stond de ondertoren, die staat er nog steeds, van de molen de wipmolen van de polder Gijbeland en daar ben ik nog eens een keer op het fietsje naartoe gegaan en daar heb ik die oude molenaar, die daar inmiddels natuurlijk allang geen molenaar meer was - die molen is in de jaren '20 onttakeld en is tot een mechanisch gemaal gemaakt - die heb ik daar gesproken, ik dacht dat dat ene Maasland was, staat mij vagelijk bij, en ja, dan komt het verleden boven. En die vertelt natuurlijk ook en ik kreeg ook nog mee een oude foto van die molen, nou dan ben je natuurlijk helemaal gelukkig. Dus dat verleden dat begon een beetje... Dus ik heb daar die keren dat ik in Alblasserwaard was nog weleens een keer op het fietsje oude molenaars en mensen opgezocht, en verhalen gehoord en dingen opgeschreven en ook foto's die ik dan meesleepte naar huis en die werden dan door de vader van Maarten, hier de molenaar, die dus 'foto toestanden' kon doen, werden die gereproduceerd...

SP1: En hoe oud was je toen, waar je nu over praat?

SP2: Toen was ik ja, ik denk een jaar of dertien, veertien, vijftien. Een beetje in die range een beetje te lopen denk ik. Ja, thuis in Utrecht ging dat een beetje door. In Utrecht verscheen op zeker moment de 'Moeder' van alle molenboeken, laat ik het zo maar noemen, dat kleine groentje. We hebben een provinciale uitgave, dat dingetje, eenvoudig, maar er zat achterin, zat er een hele grote kaart, door meneer Perks gemaakt, provinciaal ambtenaar was die van de PPD, en die kaarten daar stonden, ik geloof, 150 verdwenen molens op. En ja, toen ben ik begonnen om geleidelijk aan al die plekken op te zoeken en in die buurt te informeren en mensen na te pluizen en foto's naar huis te brengen om door vader Dolman te laten reproduceren, enzovoort, enzovoort. Ja kijk, en historie, dat werkt toch in zekere zin een beetje verslavend. Want je wil, als je daarvoor vatbaar bent, dan wil je steeds meer weten. Dus dan ga je steeds dieper en verder, dus nou, dat heb ik natuurlijk zelf meegemaakt bij het maken van het Noord-Hollands Molenboek. Zo

rond 1980 wat ook niet ophield met dik worden. Ja, dus die geschiedenis die heeft mij altijd gefascineerd en ja, automatisch als je op molens komt dan word je ook met de techniek geconfronteerd. En ja, daar wist ik natuurlijk best al het nodige van. Het molenboek en kijken en waarnemingen en molens bezoeken. Dus niet tot in de details, zoveel cijfers achter de komma, maar wel genoeg om een beetje te weten hoe het allemaal in elkaar zat, in grote lijnen.

SP1: Ja. En wat werd later de overhand? Ook die techniek of bleef het altijd zo'n beetje geschiedenis toch wel de hoofdmoot van jouw leven zeg maar met molens?

SP2: Ja, ik denk dat de geschiedenis toch eigenlijk wel een beetje het hoofdthema is gebleken, gebleven, althans in mijn eigen persoonlijke leven. Laat ik het zo maar zeggen. Want ik heb dan wel een diploma vrijwillig molenaar sinds 1970, want ik hoor natuurlijk bij de eerste categorie en ik hoor ook bij de categorie het eerst gezakte.

SP1: Daar komen we straks op, daar komen we straks op.

SP2: Maar goed, dus ik heb wel een diploma in de kast maar ik ben nooit meer aan echt malen op een molen toegekomen. Want heel kort daarna ben ik eigenlijk aangesteld als, laat ik het maar noemen, als molenaar op een ambtelijke molen, namelijk de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

4. keuze voor technische opleiding spraak_006	
Aantal minuten:	5
Aantal sprekers:	2
Taal:	Nederlands

SP1: Gerrit, je vertelde me net van de geschiedenis, hè, dat dat eigenlijk wel je grootste interesse was, met betrekking tot molens. Daarnaast heb je me ook wel verteld van, hè, dat de technische kant jou interesseerde, maar de hoofdmoot lag toch wel bij de geschiedenis, zoals je aangaf. Toch heb je later gekozen voor een technisch beroepsleven. Kun je vertellen waarom je nou eigenlijk niet meer de geschiedenis kant opging?

SP2: Ja, wel. Ik denk dat dat toch te maken had met het aspect water. Nederland waterland. De Alblasserwaard was natuurlijk veel water, bemalingen, noem maar op, dus ik heb altijd iets gehad met water, interesse voor water. Ik heb weleens een keer hier en daar, toen we bij familie in de Achterhoek ook gingen logeren vroeger, in de jaren '50, weleens een keer een slootje afgedamd, en dat dan leeggehoosd en zo, dat was een vroege vorm van bemaling, laten we het zo maar zeggen. Dus, ja, op gegeven moment moet je een keer wat doen en toen kwam

toch die opleiding HTS Weg- en Waterbouw, dus Hogere Technische School heette dat toen, ik weet niet of dat nog bestaat, althans in die vorm waarschijnlijk niet meer. Dat kwam toen langs en daar ben ik toen naartoe gegaan. Dat was een vierjarige opleiding, en dat was natuurlijk, ja, civiele techniek, dus dat was staal, beton, sterkteleer, beetje chemie, nog een klein beetje talen. Dat was landmeten, dat was ook klassiek bouwen, gewoon huis-, tuin- en keukenbouw, want het uitgangspunt was een beetje, als je een keer een sluis moet ontwerpen en bedenken, dan moet je ook nog een sluiswachterswoning bedenken. Nou dat is nu niet meer aan de orde, want de sluiswachter die zit nu 50 kilometer verder achter een paar beeldschermen te kijken, dus... Maar dat betekent dat we alles toen nog leerden, van de ramen, deuren, kozijnen, pen-en-gatverbinding, en nou, heel de zaak die een timmerman eigenlijk moest weten. Dat we zelfs toen nog praktijk timmeren hadden, beetje, ik weet niet meer hoeveel tijd, veel tijd was het niet meer, maar ik heb in dat programma nog het verplichte kleine miniatuursluisdeurtje van, ik denk, een halve vierkante meter gemaakt, tot in alle details in elkaar gezet, volgens de regels, zoals dat hoorde. Dus dat was een hele technische opleiding, en ja, daar heb ik natuurlijk toch een beetje wel gemak van gehad, want op zeker moment is die Rijksdienst in beeld verschenen, en ja, uiteraard in die opleiding die ik dan heb gehad, hadden we natuurlijk helemaal niks met molens te maken, en zelfs met polders allemaal niks, en de wateropvoerwerktuigen (scheprad, vijzel) ook allemaal niks. Maar ik heb nog weleens een keer het nodige gedaan op het gebied van allerlei betonconstructies. Het verdiepen bijvoorbeeld van vijzelmolens in Noord-Holland, ja, dat vereiste altijd betonconstructies, om de vijzel te kunnen verlengen, enzovoort, enzovoort, dus dat heb ik allemaal toegepast. En bij mijn weten staat alles wat ik toen bedacht heb nog steeds overeind.

SP1: Nou, dat scheelt. En dat is echt dat technische blok, maar het feit dat je dus niet voor geschiedenis koos, heeft dat dan te maken met wat je net zei, die wateroorsprong, die...

SP2: Ja, ik denk het wel ja.

SP1: Ja, want historicus, heb je nooit de behoefte gehad om dat nou professioneel te doen?

SP2: Nee, nee, in die zin niet. Het verleden van de molens, dat, ja, was een zoektocht en dat kon niet ver genoeg gaan, en ik heb ook in archieven natuurlijk gezeten, van alles en nog wat uitgezocht. Dat is ook bevrediging van nieuwsgierigheid, van hoe was het vroeger allemaal. Maar om geschiedenis te gaan studeren, nee, dat is nooit aan de orde geweest.

SP1: Dus je bent gewoon een fanatieke hobbyist?

SP2: Fanatieke hobbyist. In die zin, ja.

5. Rol bij oprichting gilde v. vrijwillige molenaars spraak 007	
Aantal minuten:	13
Aantal sprekers:	2
Taal:	Nederlands

SP1: Gerrit, daarnet stipte je het al even aan: Het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Bij de oprichting ben jij betrokken geraakt. Je bent zelfs een van de acht jonge honden, zoals dat heette, die uiteindelijk het Gilde hebben opgericht. Kun je vertellen hoe je bij die roedel honden terecht kwam en wat je daar gedaan hebt? Wat jouw rol was?

SP2: Ja, daar is natuurlijk wel iets over te zeggen. Ik ben al vanaf 1961 lid van De Hollandsche Molen dus wat dat aangaat, heb ik dit jaar ook een jubileum te vieren. Het heeft mij al een vermogen aan contributie gekost natuurlijk. Het was in 1961 5 euro, maar ik denk dat... Of 5 euro, 5 gulden natuurlijk. Ik denk dat mijn ouders dat betaald hebben, want die zeiden altijd 'wat jullie als kinderen nodig hebben, dat krijg je gewoon'. Dus het was niet overdreven, maar genoeg. Ja, wel, in 1961 werd ik dus lid van De Hollandsche Molen, nou, dan kom je natuurlijk via de jaarvergaderingen begin maart kom je natuurlijk in het molenwereldje een beetje terecht. Ja, zo krijg je allerhande contacten. Contacten met de Zaanstreek, met name Jo Vooren natuurlijk ook en de andere mensen. En dan, in 1965, ja, nee, iets eerder. Ik heb hier Jo Vooren, dat was dus zeg maar dé man van De Zaanse Molen in de werksfeer. Dus die maalde met de molens van alles en nog wat en die zei een keer op de jaarvergadering: kom een keer naar de Zaan. Nou, ik naar de Zaan toe en net in de nacht ervoor (op 28 juli 1964) was de oliemolen De Koperslager afgebrand. Dus ik heb de ruïnes de daar allemaal nog... Ik heb zelfs nog even mogen helpen met nablussen, door een spuit vast te houden die door een raam naar binnen stond te spuiten. Ja, dus toen kwam ik in die Zaanstreek en in '65 toen was er het veertigjarig jubileum van de Vereniging De Zaanse Molen, die was natuurlijk in '25 opgericht. En nou ja, het was toch een beetje feest daar aan de Zaanse Schans en daar heb ik toen ontmoet Dick Prins en Jos Gunneweg. Jos kende ik, denk ik, Jos Gunneweg uit Schiedam, die kende ik, denk ik, toen nog niet echt. Tenminste, dat is me niet bijgebleven. Dick Prins vermoedelijk wel. Waarschijnlijk via de jaarvergaderingen van De Hollandsche Molen, denk ik. En wij hebben toen op het schavotje van de, de stelling dus, de paltrok De Poelenburg daar hebben we toen uitvoerig staan te praten over hoe het eigenlijk met het molengebeuren in het land moest. In de zin van ja, aan de Zaan draaide ongeveer alles en in het land stond heel veel stil. Hoe krijgen we die molens nou aan het draaien? Dus daar is eigenlijk wat Jos Gunneweg die ik pas nog weer gesproken heb, het is natuurlijk nog steeds een oude goede vriend van mij, hij is ook een hele tijd collega van mij geweest bij de Dienst. Wat hij laatst nog noemde: de oerknal. Vond ik eigenlijk wel mooi, de oerknal van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Ja. Nou, en ja, dus in '65 begint dat. Dat betekende dat wij in '66 in ieder geval bij Jos in Schiedam geweest zijn. Klaas Zaal, die ongetwijfeld ook toen in '65 ergens op die Schans gelopen heeft en die ik daar, denk ik, ook ontmoet heb. Klaas Zaal en ik, wij gingen naar Jos in Schiedam en we hebben toen bij hem ten huize, bij zijn ouders ook gelogeed. Een of twee nachten, denk ik en zijn toen met die Schiedamse molens waar Jos al mee in de weer was, zijn we ook op allerlei

manieren bezig geweest en dat heeft toen geresulteerd onder andere door de contacten die Jos in Schiedam had, heeft dat toen geresulteerd in het inmiddels redelijk bekende verhaal, het artikel in Het Vrije Volk. Waarbij wij dus op de molen De Walvisch gepositioneerd zijn rond de staart van de molen en ik een beetje gedwongen aan het vangtouw hang. Dus ja, Jos heeft toen... niet lang daarna, zag ik laatst, nog weer een heel artikel geschreven in een of ander regionaal blaadje daar in Schiedam, over de molens. En uiteindelijk ging dat zachtjesaan naar 1967 waarin we toen in een pannenkoekenrestaurant in Leiden en, zeg maar als de samenzweerders bij elkaar gekomen zijn en ja, daar begint het eigenlijk een klein beetje meer boven de horizon te komen en een beetje meer duidelijkheid te krijgen. Dus... en dat, ja dat is de bekende bijeenkomst waar ook foto's van zijn. Daar staan foto's, foto's die gemaakt zijn bij een van de Lijkermolens daar aan de Poel daar bij Rijkswetering. Dus vanaf '67 begon dat zachtjesaan een beetje, ja, zich te ontwikkelen. Ook al her en der samenkomsten, bijeenkomsten, contacten met Jan den Besten die ik natuurlijk ook kende van mijn fietstochten langs de Vecht richting molens, die ik toen in Loenen had ontdekt. Ik denk dat ik daar ook terechtgekomen ben door het contact met de familie Dolman, denk ik.

Nou, die wist natuurlijk ook heel veel van de Alblasserwaard, want daar was hij zo ongeveer ook helemaal opgegroeid dus die kon mij veel vertellen over tijden die ik natuurlijk niet meegemaakt heb, want hij was natuurlijk van de generatie van mijn ouders. Nou, ik zie nog dat we als een hele kudde vrijwilligers in opleiding bij die waterleidingmolen van hem, van het waterleidingbedrijf in Loenen aan de Vecht, waren om instructies te krijgen. Op allerlei plekken zijn we toen nog geweest. Ook in Hotel Smits (Utrecht). Ja, toen was het zo ongeveer 1970, denk ik, en toen kwam ik van die HTS af en kort daarvoor ben ik toen benaderd, ik denk door Korpershoek, die toen bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg afdeling Molens zat, de afdeling Molens... De Rijksdienst die bestond aanvankelijk uit één man, toen twee man en daarna drie man. Nou, één man, dat was in 1961. 1961, toen werd die afdeling Molens bij die Rijksdienst opgericht. Dat heeft eigenlijk Bicker Caarten, de bekende Bicker Caarten heeft dat gedaan. Want Bicker Caarten die schreef wel boeken, maar Bicker Caarten was kort na de oorlog bij die Rijksdienst Monumentenzorg gekomen, die was daar hoofd... Uiteindelijk hoofd Algemene Zaken geworden dus die had daar echt een spilfunctie. En die was tot de conclusie gekomen dat die Rijksdienst een eigen afdeling nodig had om zich met molenrestauraties bezig te houden om plannen te beoordelen, plannen te corrigeren, de financiële aspecten vast te stellen, enzovoort, enzovoort.

SP1: Ja. Daar wil ik straks met je even verdergaan, Gerrit. Nu wil ik nog even weten: de oprichting van het Gilde. Wat was jouw bijdrage, zeg maar, aan het uiteindelijk er een club van maken, om het maar even zo te zeggen? Want je vertelde net wel waar je met zijn allen naartoe ging, om juist die kennis van die molenaar te absorberen, maar er moest ook iets opgericht worden, een club.

SP2: Ja, dat is... Er is natuurlijk een club opgericht met statuten enzovoort, enzovoort. Daar ben ik niet bij betrokken geweest. Als je natuurlijk een stichting opricht, dan hoef je natuurlijk ook geen 25 man in het bestuur te hebben.

SP1: Nee, precies, precies.

SP2: Dus daar zat ik niet bij. Daar was ook geen behoefte aan. Mijn eerste rol, als ik mijn eigen papieren mag geloven, dat was dat ik in de begintijd heel even penningmeester daar geweest ben. Dus dat zal wel betekend hebben dat we contant geld in een blikken busje bewaarden, iets in die sfeer en nog wat andere dingen. Dat heb ik toen in, ik dacht in september '70, las ik laatst nog, heb ik dat toen overgedragen en afgegeven en toen was ik eigenlijk in die zin formeel van het Gilde af, los. Nou, dus toen hield mijn betrokkenheid in die zin, bij het Gilde, het directe gildegebeuren, hield op. Ik heb na die tijd natuurlijk nog wel eens een keer lezingen gegeven. Ik heb ooit een keer een verhaal afgestoken over gietijzeren bovenassen. Ik heb ooit een verhaal afgestoken over het toepassen van kunststof en dan met name dan, zeg maar, die... Epoxy-beton, wat we toen noemden het systeem Renofors, in restauratietechnieken.

SP1: Ja, ik wou zeggen: dan was je inderdaad meer als technisch man, eigenlijk, bezig hè.

SP2: Ja.

SP1: Maar goed, je hebt ook natuurlijk wel je opleiding Vrijwillige Molenaar gedaan. Hoe liep dat af?

SP2: Dat liep zorgelijk af. Ja, het gaat in het leven niet altijd zoals je had gehoopt of gedacht dus daarvoor moeten wij ook incasservermogen ontwikkelen. Nou, dat kon ik later goed gebruiken bij die Rijksdienst. Dus ja, nou ja, in die begintijd, dat Gilde, dat opleiden... Als ik nu examen zou moeten doen dan zou ik het helemaal niet meer halen, want je hebt nu bijna een universitaire opleiding nodig om het allemaal te kunnen volgen.

SP1: Maar hoe ging dat toen?

SP2: Maar goed, er werd toen op molen De Kat (aan de Zaanse Schans) een aantal mensen, ik hoorde bij die eerste lichting natuurlijk, die werden daar geëxamineerd. Ik meen dat er toen acht mensen waren. Een aantal van het bekende groepje, natuurlijk. En of het er nou twee of drie waren, dat weet ik niet eens meer, maar in ieder geval, er waren een paar mensen die zijn gezakt. Daar hoorde ik ook bij.

SP1: Hoe groot was de teleurstelling?

SP2: Nee, kijk, daar heb ik nooit last van gehad. Nooit last van gehad. Want kijk, ja, er zijn in het leven meer essentiële dingen dan dit. Zo eenvoudig is het nou ook en kijk, ik kan...

SP1: Maar toen?

SP2: Nou nee, ik kan me niet herinneren dat het mij op enigerlei manier ook maar iets gedaan heeft. De vraag die nog steeds bij mij leeft, misschien heb ik toen een antwoord gekregen, maar het niet onthouden. Maar ik kan me eigenlijk niet meer herinneren waarom ik toen gezakt ben. Dat weet ik gewoon niet. Maar ik kan me wel voorstellen dat gezien de publiciteit die destijds rond dat hele gebeuren aanwezig was, dat het niet handig was, publicitair gezien en qua geloofwaardigheid van het Gilde, enzovoort, enzovoort, dat het niet heel erg handig was als iedereen met vlag en wimpel daar doorheen kwam. Dus de serieuzeheid van het verhaal moest natuurlijk wel op enigerlei manier blijken. Nou en dat kon blijken door toch een paar slachtoffers te offeren. Zo heb ik dat achteraf dus maar gezien en nou ja, dus kijk... Ja, zoals Dick Prins, min of meer onze voorzitter, die is toen ook nog gezakt. Die mocht later dacht ik nog een eigen aparte herkansing weer een keer krijgen, een later examen.

SP1: En jij?

SP2: Ja, ik ben toen ook weer aan bod gekomen, maar het heeft natuurlijk in de praktijk niks opgeleverd, zoals je ziet, want...

SP1: Je hebt je papiertje niet?

SP2: Ik heb mijn papiertje nooit verzilverd in de zin van malen met een molen. Dus ik ben toen bij, op de molen van Jan den Besten (De Oude Doorn, Almkerk), Jan den Besten die natuurlijk betrokken was bij de molens in het Land van Heusden en Altena, waar de Dienst ook nogal betrokken bij was, qua bezoek, vanaf de begintijd. Want die heeft toch daar heel veel gedaan om die molens te redden, toen die ruilverkavelingen daar plaatsvonden. En wij konden een herhaling maken op de molen De Oude Doorn, daar. Dus dat is, ik denk in de zomer van 1970 geweest, nog net voordat ik bij die Rijksdienst begon. Nou ja, toen ben ik dan wel geslaagd dus ergens moet ik in de kast nog een diploma hebben liggen.

SP1: Ik wou net zeggen: dus uiteindelijk heb je wel je diploma gehaald?

SP2: Ja, ik heb het wel gehaald.

SP1: Oké.

6. Aan de slag bij de rijksdienst spraak 008	
Aantal minuten:	6
Aantal sprekers:	2
Taal:	Nederlands

SP1: Goed Gerrit, uiteindelijk was je dus wel een vrijwillige molenaar met diploma. Maar in die periode startte ook jouw carrière bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Kun jij vertellen hoe je daar nu uiteindelijk terecht kwam en wat de cultuur was toen je daar binnenstapte, in Voorburg, meen ik?

SP2: Ja, dat was inderdaad in Voorburg. Ja, hoe dat balletje gerold is, op enigerlei moment ben ik, denk ik, benaderd, ik weet niet meer precies hoe, maar dat moet gebeurd zijn door Korpershoek die daar bij de afdeling in feite afdelingshoofd was. De afdeling was toen, op dat moment, alleen met drie mensen. Dus dat waren Korpershoek vanaf 1961 en dat was Jan Heijdra, ik meen vanaf '64 ongeveer en Jos Gunneweg was dan als zeg maar vrijwillig molenaar min of meer, in '69 gekomen. Nou, daar was een behoefte aan uitbreiding, het Rijk ging zich veel meer bezighouden met molenrestauraties om allerlei redenen. En toen ja, toen ben ik benaderd met de vraag of ik dus niet bij die dienst wil komen werken, als ik mijn diploma HTS weg- en waterbouw inmiddels had gehaald. Nou, dat had ik toen op dat moment nog niet. Dat kwam pas, ik denk in juni 1970, dat ik dat diploma mee mocht nemen. Dus ja, toen ben ik op 1 augustus 1970, ben ik ingetreden bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Dus ja, en die zat toen nog in Voorburg bij Den Haag. En die zat daar eigenlijk, die dienst zat daar eigenlijk op kamers om het zo maar te zeggen, die zat daar in huis. In een gebouw waar de arbeidsinspectie zat, aan het Balen van Andelplein. Grote zestiger jaren kantoorgebouw, dat was meen ik gezet in, dacht ik, 1964 of zo, uit mijn herinnering, hadden we daar dus voor die Rijksdienst, die natuurlijk veel kleiner was dan later, hadden we daar twee etages. En de molenafdeling die bestond toen, toen ik daar ingetreden ben, bestond toen uit vier mensen. Dus dat was Korpershoek als afdelingshoofd en Heijdra, Jos en ik als nou ja, de veldwerkers zeg maar, daar komt het op neer. Ja, je komt vanuit een opleiding en je eigen achtergrond en dan kom je bij een ambtelijke organisatie dus... En toen begreep ik dat een briefje schrijven, dat dat niet een kwestie was van dat ik even een briefje ergens heen stuurde maar dat dat volgens daartoe allemaal vastgestelde structuren en lijnen moest gaan. Want dat het niet zo was dat iedereen daar namens die minister een eigen briefje kon laten uitgaan. Nou ja, dat zijn dingen, daar moet je even aan wennen. Nou ja, verder ja, je had daar natuurlijk diverse afdelingen in zo'n organisatie. Fotoarchief, we hadden op die kamer dacht ik ook nog zelfs een tekentafel staan. Want er werd als het nodig was - dat heb ik in Zeist (de latere vestigingsplaats van de RdMz) ook nog weleens gedaan - ook nog weleens een keer als dat nodig was dingen nog eens een keer op papier uitgetekend. Niet al te veel, maar ja soms was dat zo.

Hoe was die cultuur? Ja, wij hadden, omdat die molenafdeling een heel aparte plek

had in die hele organisatie en min of meer direct aan de directeur vastzat van de dienst, hadden wij, om het zo maar te zeggen, met de rest van de organisatie niet zo heel erg veel bemoeienis en contacten. Het was een soort schiereiland, een soort Scheveningse pier, laten we het zo maar zeggen. We waren wel verbonden aan het vaste land maar we zaten een end buitengaats. En dat is historisch zo gegroeid, dat begint ook, naar mijn overtuiging, bij Bicker Caarten, die hoofd algemene zaken was en die het molenbehoud ook plek heeft gegeven binnen die Rijksdienst. Die heel goed kon samenwerken en opschieten met de toenmalige, dat was al voor mijn tijd, met Hotke, de toenmalige hoofddirecteur. Dus hij, Bicker Caarten en Hotke die konden goed samen in die organisatie samenwerken en daardoor heeft dat molenbehoud binnen die Rijksdienst denk ik een specifieke plek gekregen en dat was alleen maar tot heil van de zaak. Want dat betekende dat het geen last had van allerlei koninkrijkjes die er waren. Ik heb naar aanleiding van het gebeuren van vandaag heb ik nog eens even weer zitten bladeren in dat jubileumboek van de Rijksdienst van 1997, het jaarboek 'In dienst van het erfgoed'. Ja, dan kom je natuurlijk over de cultuur die er breder in die organisatie was, kom je natuurlijk toch allerlei dingen tegen in interviews van mensen die in andere disciplines binnen de organisatie zaten. En ja, dan kom je daar tegen, en dat was denk ik ook zo, je had dat bij ons ook wel een beetje, als je een relatief, niet al te grote organisatie hebt, die wel een heel land moet bestrijken, dan betekent dat dat er een tamelijke afstand is tussen het veld en het centrale punt. En dat betekent dat er ook een soort ja, wat dan daar weleens een keer werd genoemd in dat boek, weleens van die koninkrijkjes konden ontstaan. Werkgebieden waar iemand zat en ja, op een bepaalde manier zijn werk vormgaf. Nou, vanuit dat centrale punt was dat allemaal niet te bespelen, denk ik. Dat kon ook niet. Je had een aantal districten waar dus rayonarchitecten het werk deden, in de gewone monumentenzorg, laten we het zo maar zeggen, kerk, kastelen, noem maar op. En ja, wij zaten gelukkig, zeg ik, gelukkig zaten wij daar dus niet aan vast. Dat betekende dus dat die ook geen grip hadden op hoe je met die molens moest omgaan. Want die molens dat waren werktuigen en geen statische gebouwen, die waren niet te vergelijken.

SP1: Nee.

SP2: Het was kleiner, het was zelfs toen nog zo dat er geen koffieautomaten bestonden, maar dat de koffiejuffrouw met een wagentje op gezette tijden over de gang kwam en dan ja, iedereen natuurlijk helemaal verblijd als er een deur opening om daar even een kopje vol te schenken.

SP1: Ja, precies. Maar de molenafdeling had echt wel een aparte status eigenlijk, binnen de Rijksdienst toen?

SP2: Ja. Altijd, vanaf het begin. Bicker Caarten heeft dat georganiseerd, daar ben ik van overtuigd. Dus, ja.

7. Inhoud werk en verhuizing naar Zeist spraak 009	
Aantal minuten:	15
Aantal sprekers:	2
Taal:	Nederlands

SP1: Goed, Gerrit, je hebt nu verteld van hoe je daar bij de Rijksdienst je eerste stappen hebt gemaakt en misschien dat je nou iets kan vertellen over je feitelijke werkzaamheden. Hoe ging dat eraan toe? Ik begreep dat iedere medewerker van de molenafdeling had een regio onder zijn hoede. Waar zat jij, in welke regio zat jij en wat kun je beschrijven van hoe je werk er nou eigenlijk feitelijk uitzag? Wat deed je eigenlijk daar bij die Rijksdienst?

SP2: Ja, wel. Mijn werkgebied was vanaf het begin het westen van het land, dat kwam dan neer op de provincies Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Holland en daar kwam later nog eens een keer Zeeland bij, toen Jos [Gunneweg] wegging, in 1981, geloof ik. Ja, was eigenlijk redelijk voor de hand liggend, want daar had je natuurlijk te maken met water, met watermolens, met polders. Nou, ik had natuurlijk een waterbouw-achtergrond, de Civiele Techniek dus. En ja, het westen van het land was mij natuurlijk redelijk goed bekend ook, dus dat gebied, nou ja, dat werd mij toegewezen. En ja, wat daar... Wat onze opdracht in de algemene zin was, ons werk in de algemene zin was: restauratieplannen maken, restauratieplannen beoordelen als ze van buiten kwamen, maar dat gebeurde in die dagen natuurlijk niet veel en het vaststellen van subsidiabele kosten bij subsidieaanvragen. Kijk, al die molens die daar stonden, zo'n kleine duizend, dat waren inmiddels allemaal beschermde monumenten. Beschermd hield in dat die vielen onder de Monumentenwet, die in 1961 tot stand was gekomen. Na jaren was er dan uiteindelijk een keer een Monumentenwet gekomen waarin werd vastgelegd dat een X aantal op een lijst gezette gebouwen, waaronder al die molens, bij wet waren beschermd en dat hield in dat er geen veranderingen aan mochten plaatsvinden zonder vergunning. In die dagen was dat nog steeds de minister die de vergunning verleende. Dat was dus de Rijksoverheid en dat was gemandateerd, dus in zekere zin was dat de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, die verleende dus vergunningen, na provincie en gemeente, denk ik, te hebben gevraagd wat ze ervan vonden. Dat was allemaal bij wet geregeld. Nou, maar bescherming alleen was niet voldoende, er moest ook nog gerestaureerd en in stand gehouden worden en dat betekende dat er dus plannen moesten komen, technische plannen moesten komen, en dat er geld moest komen om die plannen dus te kunnen uitvoeren. Nou, dat hield in dat als een molen dus in zorgelijke omstandigheden verkeerde en men vond ergens ter plekke dat dat ding een keer gerestaureerd moest worden, dan moest er een plan komen, dan moest er een begroting komen die aan dat plan gekoppeld was. Een financieel plaatje. En dat moest dan met al dan niet een 'huilbrief', laten we het zo maar zeggen, moest dat naar de Rijksoverheid worden gestuurd met een verzoek om subsidie.

SP1: Ja, precies.

SP2: Dat was dus het begin van alle dingen.

SP1: Ja dus jullie wachtten eigenlijk op vragen uit het veld?

SP2: Ja, de vragen kwamen in essentie natuurlijk uit het veld. Daar lag de nood, daar lag de behoefte. Die bereikte dan op een zeker moment, bereikte die dus de dienst. En dat ging dan vaak, ja, in de vorm van eerst telefoontjes dat de gemeente belde en zei van 'Ja, we zitten met een molen hier en het gaat niet goed en kom eens praten'. Ja, soms was dat nog een heel voortraject wat er nodig was. Dat eerst dat ding in veilige haven moest worden gebracht, dat de molen moest worden aangekocht door de gemeente of door een stichting of wat dan ook. Want ja, ik heb de molens dan wel eens genoemd 'de weesjes onder de monumenten', omdat ze in feite natuurlijk hun economische bestaansbasis, na de oorlog zeker, voor het grootste deel allemaal waren kwijtgeraakt en daardoor hulpbehoevend waren geworden. Nou, als je natuurlijk een weesje dus overeind wil houden, dan moet je beginnen met het weesje veilig te stellen en in het weeshuis onder te brengen. Om dat beeld maar te gebruiken.

SP1: Ja.

SP2: Nou, daar had Bicker Caarten, eerder genoemd, toen hoofd Algemene Zaken bij die Rijksdienst, die had daar ook al een nota over geschreven richting de minister. Dat het dreigde met het molenbestand in dit land niet zo goed af te lopen in de jaren zestig, want er was veel dat allemaal stond te verloederen en te verrotten en die zei toen: 'Het beleid van de Rijksoverheid moet nu primair toch eerst even worden gericht op wat er dreigt ten onder te gaan, in veilige haven brengen'. Dus dat betekent, probeer ze dus zoveel mogelijk bij gemeenten onder te brengen of bij stichtingen die daar behoorlijk toe geoutilleerd zijn. Dat was de kern van het beleid. Nou en ja, dan kon het gebeuren dat, ja, een gemeente belde en zei ja, het gaat niet goed met die molen hier en dan volgden dus gesprekken. Die gesprekken deed Korpershoek meestal, die zat meer in die sfeer. Dat als de burgemeester van weet ik niet wat voor dorp of gemeente belde, dan ging hij daar naartoe en nou, dan werd er gekeken. Als daar dan iets uit voortvloeide in de technische zin, ja, dan kreeg ik dus op mijn bureau een briefje van neem contact op met die en die, Dienst Gemeentewerken of zo of opzichter zus en zo van een Waterschap, want er moeten restauratieplannen gemaakt worden voor de molen. Dus een technisch plan.

SP1: Ja dus dan ga jij maar eens even kijken, Gerrit.

SP2: Ga jij maar eens even kijken. Ja, precies. Ja, en dan werd er een afspraak gemaakt en dan ging ik daar naartoe. En ja, heel vaak betekende dat dan uiteindelijk dat ik

alleen aan de gang was. Dat deed ik ook het liefst, want dan kon je ook geconcentreerd bezig zijn, want wat er dan gebeuren moest, dat was: je moest eigenlijk een soort diagnose stellen van wat is er met de patiënt aan de hand. Dus dat betekende die molen helemaal door, overal kijken, wat is er aan de hand, een veelheid aan notities maken over gesignaleerde problematieken en ook wel interessante dingen, uiteraard. Van hé, ik zie dit, dat schrijf ik even op, voor mezelf, omdat het interessant is om te weten. Ja, je moest ook bedacht zijn op dingen die er wel waren, maar niet te zien waren, want sommige verrottingsverschijnselen die zijn aan de buitenkant niet altijd te zien. Nou, dat betekende dat ik dan eerst mezelf moest hijsen, natuurlijk, in een ruim overall om in de winterdagen als het koud was, in ieder geval compleet met jas en alles dus in die overall te kunnen zitten en dan dus al prikkend en kloppend en kijkend en metend dus vellen vol te schrijven en informatie te verzamelen over een patiënt en dat dan uiteindelijk een keer thuis uit te werken in de vorm van een restauratiebestek. Nou, hoe kom je erachter of dingen niet zijn wat ze lijken? Bijvoorbeeld of een balkkop verrot is, ik noem maar een voorbeeld. Een balk die aan de buitenkant zit, die kan op het oog er heel aardig uitzien, maar als je er met een hamer op slaat, dan kun je aan de klank horen of het hout wel of niet goed is. Als het hout hard is, dus niks aan de hand, dan hoor je natuurlijk een harde klank. Als er binnenin problemen zitten die je aan de buitenkant misschien niet ziet, dan hoor je dus een dof geluid, wat ik dan wel eens noem: een soort geluid van 'bom-ijs'. Nou, die techniek is niet helemaal nieuw, want bij de Spoorwegen daar is heel lang in het verleden, bij gebrek aan andere mogelijkheden, is heel lang de draaiende delen dus de spoorwielen, de wielen die op de rails zitten, die zijn heel lang gewoon met wat ik dan maar even nu noem 'hamertje tik', zijn die gecontroleerd op problemen, op breuken of anderszins. Dat waren bekende technieken. Nou, dus ik heb dat natuurlijk in dat werk zowel voor hout, dus balken met name dan en ook wel voor metselwerk, dat soms kapotgevroren is, dat dan aan de buitenkant aardig lijkt, maar dat is dan een losse schil die ervoor staat, heb ik met deze techniek, deze eenvoudige, oude, beproefde techniek, dus ongeveer alle molens in West-Nederland gediagnosticeerd.

SP1: Dat wou ik net vragen, van hoe veel molens hebben geleden onder jouw geklop?

SP2: Ja, veel. Ja, ik heb natuurlijk het voorrecht gehad om voor bijna ongeveer alle Noord-Hollandse molens en de helft van alle Zuid-Hollandse en het grootste deel van de Utrechtse molens en later ook nog eens, ik denk twee derde van alle Zeeuwse molens, restauratieplannen te maken. In al die 35 jaar, want wij waren bij die dienst natuurlijk er niet om, zoals het traditionele grapje is, om uit het raam te kijken, maar gewoon om werk te verzetten ten dienste van de samenleving, instandhouding van cultuurmonumenten. Dus in al die molens, als je goed gaat kijken, dan is de kans aanzienlijk dat je op allerlei cruciale punten, niet overal natuurlijk, want het was geen grapje, dat je op allerlei cruciale punten die onderzoek eigenlijk vroegen, dat je daar dus de zachte indruk van een hamerkop ziet in het hout. Dus daar hoeft later, over vijftig jaar, niemand op te promoveren als zijnde buitengewone ontwikkelingen. Dat heeft gewoon deze oorzaak. Althans, in mijn werkgebied.

SP1: En als je uitgeklopt was, dan moest dat uitgewerkt worden in een restauratieplan of onderhoudsplannen en waar deed je dat?

SP2: Dat deed ik heel vaak gewoon thuis. Thuiswerken is nu, we leven natuurlijk in het jaar 2021, thans is dat iets geheel nieuws, een nieuw inzicht, maar wij deden dat al heel vaak thuis, omdat je dan de rust had. We konden natuurlijk gebeld worden, we waren wel bereikbaar, maar dan werd je dus niet afgeleid of wat dan ook. Bovendien, het had geen zin om vanuit je woonplek naar een kantoor te gaan en daar te gaan zitten werken. Kijk, aanvankelijk was dan die Rijksdienst gevestigd in Voorburg. Nou, ik heb vanaf 1970 tot 1975, heb ik dus gewoond op kamers daar in Den Haag op allerlei plekken. Het laatst op de Bezuidenhoutseweg met een mooi uitzicht aan de achterkant op het Haagse Bos. Dat was ook wel een gunstige positie, want je kon daar zo, relatief makkelijk de stad uit via uitvalswegen. Nou ja, daar was Voorburg natuurlijk maar tien minuten fietsen, maar toen de Rijksdienst in 1973 in het kader, mede van decentralisatie, verhuisde naar Zeist, toen werd het een ander verhaal. Dus ja, die Rijksdienst die kwam toen te wonen, te leven, die werd gevestigd in Zeist op het Broederplein. Broederplein is een gebouwencomplex dat staat voor het Slot. Dat is ooit gebouwd, ja, vanwege de Evangelische gemeente, de Broedergemeente, de Hernhutters, beter bekend. Die hebben dat toen, met een rijke gunstgenoot, hebben die dat daar weten te zetten. Dus je hebt daar het Broederplein en het Zusterplein, maar dat gebouw van het Broederplein, een vleugel daarvan, die was destijds helemaal uitgebrand en die moest natuurlijk voor het herstel van het totaal hersteld worden. Nou, toen die dus hersteld was, toen bleek dat dus een goede optie te zijn om daar die dienst dan maar in te decentraliseren dus we hoefden niet naar Limburg of naar Groningen helemaal, we konden naar het midden van het land. Nou, wat toen ook gebeurd is, daar in Zeist, dat is dat een vleugel die wel in het ontwerp van '17 zoveel' stond, maar die nooit was uitgevoerd om welke reden ook, die werd alsnog in de historische stijl van 17 zoveel... Werd die er alsnog ingebouwd. Met inwendig betonconstructies, natuurlijk, want die dienst die had meer ruimte nodig dan in die herstelde vleugel aanwezig was. Dus daar zat later de fotografische afdelingen en de bibliotheek zat daar en het fotoarchief zat er. Kortom, het was een pakhuis van belangrijke dingen. Dus...

SP1: Ja, dus die dienst was ook al qua bezetting groter dan toen jij begon al?

SP2: Ja, die is geleidelijk aan toch wel wat groter geworden en dat werd, ik denk vanaf Zeist ongeveer, werd dat dus groter door de instroom van een jongere generatie en dan met name in de districten. Dus bouwkundigen, er waren ook een heel aantal mensen die afgestudeerd waren van Delft en zo, die dus ja, in de restauratiesfeer terechtkwamen. Bij ons kwam er dus verder dus niemand bij, behalve dan Geert Nienhuis later in 1977 ofzo, uit mijn hoofd. Maar die dienst die begon te groeien, want ja, de belangstelling in de samenleving voor monumenten die nam toe. Het was 1975, het was het Monumentenjaar, het was Europees Monumentenjaar. Dus dat kreeg, een boost, heet dat geloof ik, tegenwoordig. En er kwam steeds meer werk. Geld kwam er kennelijk ook, alleen dat kwam niet altijd bij de molens terecht. Waarom weet ik niet, maar ja, daar hadden wij geen zicht op. Dus... Maar goed,

ik ben toen in 1975, ben ik daar dus uit Den Haag vertrokken en ben terechtgekomen uiteindelijk, in de binnenstad in Utrecht waar ik nog steeds woon.

8. positie molenafdeling bij rijksdienst spraak 010	
Aantal minuten:	14
Aantal sprekers:	2
Taal:	Nederlands

SP1: Gerrit, nou je vertelde al dat je bij de Rijksdienst aan de slag ging. En die molenafdeling dat was een club ja, behoorlijk wat vrijheid. Hoe heeft zich dat ontwikkeld eigenlijk in de loop der jaren, zeg, pak 'm beet jaren '90, begin jaren '90, die vrijheid van die molenafdeling?

SP2: Nou, die was opgezet door, wat ik al eerder had gezegd, door Bicker Caarten, en die had daar gegronde redenen voor. En die heeft door dat het aan hem ook gekoppeld was in die begintijd, in de jaren '60, had hij dus ook een directe verbinding, denk ik daardoor, met de directeur. De hoofddirecteur van de dienst. Dus dat ging heel goed. Molenbehoud was op dat moment goed ingebed. Dat betekende dat dus andere koninkrijkes, die er binnen de organisatie waren, daar dus geen grip op konden hebben om verkeerde beslissingen te nemen en nou ja, van alles wat niet in het belang van de molens was. En dan denk ik met name even aan het geven, het toelaten van wezensvreemde bestemmingen, dat is geloof ik geen goed woord maar dat was wel iets wat binnen onze club een bekend verschijnsel was. Althans het begrip. Dus het verbouwen van molens tot nou ja, van alles en nog wat behalve molens, laten we zeggen. In de jaren 1969-1972 is er vanuit het ministerie, departement, waar wij een buitendienst van waren als Rijksdienst voor de Monumentenzorg, is er toen een Organisatie en Efficiency rapport gekomen. Een O&E rapport, en daarin stond dat die molenafdeling moest vijf mensen in het veld hebben en één afdelingshoofd. Dus met z'n zessen. Nou, het maximum wat we bereikt hebben was dan vijf. En we kregen nog wel wat ondersteuning in de administratieve zin door mensen die via bepaalde regelingen bij ons werden gedetacheerd. Jos Gunneweg, die in 1969 begonnen was bij de dienst, die ging in, ik dacht in 1981, ging hij naar Schiedam om daar het Schiedamse molenbehoud op poten te zetten. De Schiedamse Molenstichting. Nou ja, daar is heel veel goeds gebeurd, in Schiedam. En dat betekende dat we dus iemand kwijtraakte die niet direct werd vervangen. Nou, toen kwam in 1988 een herziene monumentenwet. Inmiddels was het decentralisatie-denken ruim aanwezig binnen de samenleving en binnen de overheid en dat betekende dat de gemeenten dus bevoegdheden kregen die voorheen het Rijk alleen had. Het Rijk had de bevoegdheid vroeger om vergunningen te verlenen voor restauraties en verbouwingen en eventueel sloop of wat dan ook. Nou, dat kwam toen in principe bij gemeenten te liggen, als gemeenten daartoe waren geoutilleerd. Dat betekent dat ze moesten hebben een monumentencommissie en een monumentenverordening. Nou, een heel deel van de gemeenten hebben daar nooit behoefte kennelijk aan gehad, dus die lieten dat allemaal gewoon bij het Rijk

zoals dat altijd was. Maar het maakte het wat complexer, want je kreeg dus nu te maken met de invloeden eventueel, eventuele invloeden, bij molens viel dat wel mee, maar het was wel een vertragende factor in de tijd natuurlijk, want er kwamen meer schijven in het totale gebeuren. Voor de molens had dat, denk ik, niet zo heel erg veel directe invloed. '88 was ook het jaar waarop Korpershoek met de VUT ging, onze afdelingshoofd en ja, d'r was niet direct een vervanging. De enige vervanging die er was, dat was dat op een dag de directeur van onze dienst, de heer Van Nispen, bij mij binnen kwam lopen en zei: jij moet die stoel voorlopig even plaatsvervangend innemen tot de reorganisatie over een paar jaar zijn beslag heeft gekregen. Nou, dat betekende dat ik in de praktijk daar een paar tientjes per maand bij kreeg. Dus ik was natuurlijk helemaal gelukkig, dat mag iedereen wel begrijpen. Nou leed ik voor dat moment toch al geen honger, maar nu helemaal niet meer. Dus nou ja, en ja, uiteindelijk is er toch toen een procedure in gang gekomen wat ertoe leidde dat er een advertentie ging verschijnen om een vacature te vervullen. Nou, daar kwam, ik denk dat dat in '89 of '90 geweest is, geleidelijk aan begonnen steeds meer reorganisatieaspecten zich te manifesteren binnen de organisatie. Toen is er dus een advertentie geweest en daar kwam een hele zak brieven op, een stuk of 50 denk ik wel. Rijp en groen en ja, daar zat ook Gijs van Reeuwijk bij en nou, al die brieven die moesten we, met de personeelsconsulent van het ministerie en mijn persoon, wij moesten die brieven allemaal tegen het licht houden en kijken wie is de meest aangewezen om bij ons dus die stoel te gaan vervullen. Nou, toen kwam daar Gijs uit naar boven rollen en die voldeed natuurlijk aan alle formeel gestelde eisen van HTS enzovoort, bouwopleiding. Die had ook als achtergrond dat ie een aantal jaren gewerkt had in Nepal, boven in de bergen en ja, voor mij betekende dat, dat voor mij eigenlijk alles van alle formele kanten duidelijk was. Iemand die het jaren boven in de bergen heeft uitgehouden, die houdt het binnen die Rijksdienst ook wel uit, want het was niet altijd even makkelijk. Het liep niet altijd even gladjes, zowel binnen als buiten de deur, zo eenvoudig was dat. Dat was de werkelijkheid, de werkelijkheid van het leven. En ook van het ambtelijke leven.

SP1: Ja, precies. Je vertelde net al van dat het toch wat moeizamer ging omdat er ook meerdere schijven betrokken werden bij beslissingen, bij de besluitvorming. Hoe ging je daar zelf mee om, met die extra schijven?

SP2: Nou ja, ik had daar niet zo heel veel last van. Tenminste, dat is me niet bijgebleven, laat ik het zo maar zeggen. Kijk, we zaten natuurlijk heel lang in de molenwereld dus die netwerken, denk ik, dat iedereen wist wie, wie was en met wie die contact moest opnemen, die netwerken die waren er natuurlijk. En ik denk dat daardoor, voor mij, die perikelen die er waren, die stromingsproblematiek, laat ik het zo maar noemen. Dat die voor mij, in mijn werkgebied, niet zo erg aan de orde waren. Ik heb er geen echte herinneringen aan dat ik daar last van heb gehad. Het werd misschien allemaal wat moeilijker en zo maar niet wezenlijk.

SP1: Kostte het misschien wel meer tijd?

SP2: Nou ja, de tijd in de afhandeling van dingen wel. Dat kon natuurlijk gebeuren want kijk, als dingen voor vergunningen... Kijk, in het verleden werden vergunningen voor gewone reguliere molenrestauraties, die werden niet aan de orde gesteld, ja. Wanneer wij dus zelf als dienst restauratieplannen maakte, dan was in feite daarmee al een soort vergunning, onzichtbaar, gegeven. Dus dat hele traject dat was vroeger helemaal niet in beeld. Ik vulde ook nog wel op formulieren die daartoe bestonden, die dan een deel van het administratieve traject waren, waar de vraag daarop stond: moet er een vergunning komen? Dan vulde ik daar gewoon in 'niet van toepassing'. Dus dan ging dat gewoon door. Dus dat heeft natuurlijk voorkomen een hele hoop rondpompen, nodeloos rondpompen van allerlei papier en het beslagleggen op tijd en energie van mensen en organisaties. Nou, ik denk dat in het kader van de vereenvoudiging op dit moment dat het natuurlijk nooit zo ingewikkeld geweest is als thans. Maar zo werkte dat. Misschien ook weleens goed om even te noemen hoe dat zo ontstaan is. De molens zijn natuurlijk heel erg lang nooit echt als monument gezien en dat betekende dat tot in de jaren '60, zeker denk ik voor '61, als er dan gerestaureerd moest worden, niet alleen de Rijksdienst afhankelijk was, dus Bicker Caarten, de administratieve afhandelaar van dingen, dat die afhankelijk was van de berichten die bij de vereniging De Hollandsche Molen vandaan kwamen over het veldwerk. Maar dat betekende ook dat een restauratieplan, in die tijd, natuurlijk relatief summier kon wezen. Dat was een beetje de buitenkant in orde houden en in orde maken. Misschien eens een keer twee nieuwe wieken, ik noem maar wat. Dus dat was een A4tje met een aantal regels daarop en daar stonden dan eenvoudig prijskaartje bij. Maar naarmate de tijd veranderde en de restauraties steeds meer gingen in de richting van ja, die molens zijn niet gebouwd om het landschap te verfraaien maar die zijn gebouwd om te functioneren op dezelfde manier als dat het orgel in de kerk niet bedoeld is als entourage van de achterwand, maar om dus klank te leveren. Ja, ze moeten kunnen werken. Dat betekent dus dat de restauratieplannen steeds complexer moesten worden. Ook om financieel helder te hebben. Je kon niet meer volstaan met het hele ding kost in tien regels gememoreerd, ik noem maar wat, 5.000 gulden. Dus om die reden zijn Heijdra en Korpershoek nog bij de dienst gekomen en dat groeide. Dat groeide geleidelijk aan tot steeds complexere restauratieplannen die in omvang toenamen. Nou, er was dus, als er een kerk gerestaureerd moest worden, stel je voor, dan werd er een architect van welke soort ergens vandaan gehaald en die kreeg de opdracht van een kerkbestuur, om een restauratieplan te maken. Maar voor molens was dat niet aan de orde. Daar zat, in de geschiedenis van het molenwezen, zat nooit een rol van architect. Er waren molenmakers en molenmakers vroeger, dat is dan weer een klein stukje historie, die konden dus ook plannen maken. Dus bestekken schrijven. En eenmaal een bepaald stramien in het schrijven van het bouwbestekken voor molens dat, die lijn bleef een beetje gehandhaafd en ik heb eigenlijk zelf, in mijn eigen werk, die lijn vanuit de geschiedenis doorgezet tot in mijn eigen werk. Omdat die lijn door de eeuwen heen heeft laten zien dat het goed werkte. Tekeningen waren er ook niet bij. Het was geschreven tekst. Nou, dus die rol van een architect of iemand die dus die rol kon invullen, die was er niet. Nou, bij gebrek aan zoiets is de dienst toen zelf begonnen, met de molenafdeling, om die rol zelf in te vullen, om te faciliteren. Nou, dat was later denk ik ook wel handig want in de tijd dat er weinig of geen geld was of moeilijke regelingen, was het niet stimulerend om een eigenaar van een molen eerst te verplichten om kosten te maken waarvan die dan moest afvragen of hij die ooit via subsidie terug kon krijgen, door tot planvorming over te gaan, ja. Wij konden dus plannen leveren in

natura, en dat was allemaal gratis. En met een plan en een daaraan gekoppelde begroting van een molenmakersbedrijf kon je iemand met een subsidieaanvraag in zee sturen. Dus het was ja, hoe zal ik dat zeggen? Het was een beetje het planten van zaadjes om uiteindelijk dus een gewas van de grond te krijgen. Faciliterend, gratis bijstand vanuit de overheid.

SP1: Ja. En met minder partijen die daar iets over konden zeggen? En ja, later was dat wel zo want jij kon dus wel dat eigenlijk, nou ja omzeilen is misschien niet een goed woord, maar je kon daar wel mee omgaan? Met die extra mensen die er ook nog een stempel op moesten drukken?

SP2: Ja, ja. Ik heb daar nooit heel veel last van gehad. Laat ik het zo maar zeggen. Maar ik kan me voorstellen dat dat hier en daar wel anders geweest is. Ik kan me nog wel herinneren, om even aan te geven hoe het soms ging, gemeenten die waren natuurlijk helemaal, bijna niet, echt geoutilleerd op het gebied van monumentenzorg. Zeker de kleine gemeenten niet. Kijk, grote steden hadden hun eigen organisatie. Zoals Amsterdam en Haarlem en ook Utrecht, ik noem maar wat. Maar plattelandsgemeenten, ja en bovendien, daar rouleerde binnen zo'n ambtelijke organisatie, het gebeurde tamelijk... Dus vandaag zat er iemand en over vijf jaar was daar weer een ander.

SP1: Precies ja.

SP2: Ja. En toen werd ik een keer opgebeld door een ambtenaar van een gemeente, die zei: ja, ik heb hier een zaak, een subsidieaanvraag is binnengekomen en nu is even de vraag hier, hoe zit het met vergunningverlening? Ik zeg: 'nou mevrouw', dat was een mevrouw, 'dat is helemaal geen probleem. Stuur dat gewoon maar door. We weten van alles hoe dat precies zit. Dus als u het uzelf makkelijk wilt maken, gewoon op de post en wegwezen daarmee'. Daar kwam het dan op neer.

SP1: Ja, precies. Ja.

SP2: Snap je, daar werd, op die manier werd de zaak gewoon geregeld. Want het had niks toegevoegd als het anders had gegaan.

SP1: Nee. Nee, omdat de kennis er gewoon niet was?

SP2: Nee.

SP1: Zo simpel is het eigenlijk.

SP2: Nee, zo simpel was dat. Dus oké.

9. VERHOUDING RIJKSDIENST MET DHM EN PROVINCIE Z H SPRAAK_011	
Aantal minuten:	8
Aantal sprekers:	2
Taal:	Nederlands

SP1: Ja Gerrit, je hebt al wat de ontwikkeling geschetst zeventiger, tachtiger jaren van de rijksdienst. Het is ook zo dat in de zestiger jaren had De Hollandsche Molen nog een redelijke vinger in de pap in het molenbeschermingsgebied. Maar gaandeweg kwam dat meer in handen van de rijksoverheid. En ik weet gewoon dat De Hollandsche Molen daar nog wel eens moeite mee had, dat ze natuurlijk wat macht kwijtraakte. Wat merkte jij in jouw werk van die overdracht van de macht van een Hollandsche Molen naar de rijksoverheid?

SP2: Tja, wat merkte ik daarvan? Je hoorde natuurlijk wel dingen. Kijk ik zat natuurlijk niet op het werkniveau om met de vereniging regelmatig te communiceren. Mijn werk was natuurlijk primair om het veldwerk te doen in het gebied. Vier westelijke provincies, drie westelijke provincies aanvankelijk. Maar in die provincies zat natuurlijk ook al Zuid-Holland. Dat was niet alleen het gebied waar De Hollandsche Molen werkzaam was, maar het was ook Zuid-Holland. Ja, er is in de jaren zestig op het departementsniveau kennelijk een keuze gemaakt om dingen te gaan centraliseren. Daar zal die dienst in die jaren, maar daar ben ik natuurlijk niet bij geweest. Dat was allemaal voor mijn tijd. Die zal daar ongetwijfeld een inbreng in hebben gehad. Ik denk dat met name dan ook Bicker Caarten daarin wellicht een rol heeft gehad, maar dat zullen de archieven een keer moeten uitwijzen hoe het precies allemaal gegaan is. In ieder geval er was de behoefte om steeds meer betrokkenheid als rijksoverheid te krijgen bij de plannenmakerij en bij ook het financiële verhaal en de advisering. Ja, wat heb ik daar van gemerkt? Je merkte natuurlijk wel op afstand, dat niet iedereen daar gelukkig mee was. Ik kan mij voorstellen dat wanneer gevestigde omstandigheden zich gaan veranderen, een vereniging De Hollandsche Molen die toch vanaf 1923 toch al veertig jaar minstens bezig was geweest, dat die niet vrolijk gestemd werd door deze ontwikkeling. Hetzelfde geldt, denk ik, een beetje voor de provincie Zuid-Holland. Die al begin jaren vijftig denk ik een provinciale molendeskundige had aangesteld in de vorm van de heer De Kramer, die ik natuurlijk goed gekend heb. Die buitengewoon veel goed werk gedaan heeft in die tijd. Provincies hebben natuurlijk net na de oorlog, ik denk, veel goed werk gedaan door een soort vangnet te creëren, toen er nog geen monumentenwet was zoals in 1961, om te voorkomen dat in het gat wat er gevallen was na de oorlog dat er toch een hoop molens de ontwikkelingen niet zouden overleven. Ja, er waren molencommissies in een aantal provincies. Maar ja, de tijden veranderden en geleidelijk aan begon de rijksoverheid, denk ik, op allerlei plekken, maar in ieder geval ook op monumentengebied zich steeds meer met zaken bezig te houden. En dat betekende dan automatisch dat ja, een

provinciaal molengebeuren dat dat geleidelijk aan naar de achtergrond schoof. En ja, dat gold ook ten aanzien van het veldwerk van de vereniging De Hollandsche Molen. Ik heb in mijn werk in het veld eigenlijk maar heel weinig te maken gehad met de vereniging. Dat ging allemaal daar buiten om. Ik denk dat dat ook kwam, omdat als er problemen waren, de mensen die een probleem met een molen hadden, zich realiseerden dat het een monument in de zin der wet was en dat het feit dat het een beschermd monument was en als er wat moest gebeuren, dat zowel qua vergunningen en qua mogelijke subsidie, dat het eerste adres om contact mee op te nemen was die rijksoverheid, in dezen de rijksdienst. En niet zozeer de vereniging De Hollandsche Molen. Dus zo ging dat in die tijd. Nou wat ik mij meen te herinneren van Zuid-Holland, dat is dat Zuid-Holland nog een tijdje een deel van het molengebeuren onder eigen beheer heeft gehouden. En ik denk dat dat de BWO-molens (Wet **B**escherming **W**aterstaatswerken in **O**orlogstijd), geweest zijn, maar dat weet ik niet helemaal zeker, maar dat dacht ik wel. En waarschijnlijk het molencomplex, bijvoorbeeld van de Kinderdijk en zo. En misschien nog een molenstichting hier of daar die een groot aantal molens had. Misschien de Tweemanspolder. Maar dat zijn dingen, dat weet ik niet uit mijn hoofd. Mijn persoonlijke contacten met mensen, daar was naar mijn gevoel niks mis mee. Ik had natuurlijk af en toe wel eens te maken met De Kramer van Zuid-Holland, onder andere via de betrokkenheid bij de molens in de Alblasserwaard. Alblasserwaardse Molenstichting. Zeker toen die ruilverkaveling in de Alblasserwaard van de grond kwam en die molens mee konden liften. Ik denk dat hij wel eens gedacht heeft dat ik in het verkeerde kamp terecht was gekomen, om het zo maar te zeggen. Aan de andere kant, ik heb altijd toch een redelijk contact met hem gehad. Niet veel, maar daar was niks mis mee. Ik ben ooit nog wel bij hem thuis geweest. Dat begon al voordat ik bij die dienst kwam, toen ik met plaatjes kwam, waar ik hele lijsten vragen had en hij als archivaris van De Hollandsche Molen daar dan antwoord op kon geven. Ik heb ook in mijn werk wel met hem te maken gehad. Onder andere dus toen in de Alblasserwaard gerestaureerd werd. Nogal een gedenkwaardig bezoek aan de Stijve Molen in Meerkerk. Dat is midden jaren zeventig. Die werd gerestaureerd door een gewoon restauratiebedrijf. Dat was Woudenberg uit Ameide. Nou, die hadden de molen, een wipmolen daar, die hadden ze helemaal rondom in de stalen buissteigers gezet, ongeveer tot dakhoogte. En daar bovenop stond een directiekeet en De Kramer en ik, wij moesten over bepaalde aspecten nog een keer even napraten. Hoe dat aan te pakken. En werden toen zachtjes overvallen door een donderbui. En ja, wij dachten dat het raadzaam was om niet in die keet bovenop die steiger te blijven zitten en zijn toen naar beneden gegaan. We hebben in de molen gezeten. En ja, daar werden we geconfronteerd met een regelrechte blikseminslag. Straalvuur die langskwam voor het raam en een knal van 'hier tot gunder'. De Kramer zijn oor had het hele weekend dichtgezeten. Dat soort dingen raak je niet meer kwijt.

SP1: Wel spectaculair.

SP2: Een bijzonder samenzijn toen. Maar goed, ik denk dat, dat het onhoorbaar, zowel bij de provincie Zuid-Holland als wel bij De Hollandsche Molen wel tot enig tandengeknars zal hebben geleid. Alleen ik heb daar nooit al te veel van gemerkt. Ik wist dat het speelde.

SP1: Je hebt nooit een gesprek gehad met De Koning bijvoorbeeld van De Hollandsche Molen?

SP2: Nou niet direct over molenzaken.

10. resultaten positief van het werk bij de rijksdienst spraak_012	
Aantal minuten:	8
Aantal sprekers:	2
Taal:	Nederlands

SP1: Goed, Gerrit. Je hebt 35 jaar voor de Rijksdienst voor de Monumentenzorg gewerkt, en keihard gewerkt, je bent overal in het land geweest – nu terugkijkend op die periode, waar ben je dan het meest trots op, of waar heb je de meeste voldoening uitgehaald, wat er is bereikt?

SP2: Tja, wel, het woord 'trots' dat wil ik over de rand schuiven, want dat is niet aan de orde, vind ik. Je zat bij een Rijksoverheid bij een buitendienst, en de Rijksoverheid, de overheid, is er ten dienste van de samenleving. Dus dat betekent dat je een dienende taak hebt. Je zit er niet voor je eigen toko, laten we het zo maar zeggen. Nou, dat besef heb ik altijd sterk gehad. Dat is misschien ook wel vanuit mijn achtergrond; eerder genoemd, serieuze dingen, en ja, de molens... nee, laat ik het zo zeggen: de monumenten zijn er voor de mens en de mens is er niet voor de monumenten – om een oud thema nog een keer even in een eigentijdse setting weer te geven. Die monumenten, daar heeft de samenleving voor gekozen. Dat zijn oude dingen die eigenlijk geen levensvatbaarheid meer hebben. Daar horen de molens helemaal bij, want die verloren al snel hun functie. Op het moment zijn natuurlijk heel veel categorieën monumenten die allemaal een beetje hun functie kwijtraken. Dus, nou, dat dreigde na de oorlog buitengewoon zorgelijk zich te ontwikkelen, maar dat is, nou ja, omgebogen in de goede richting. Aan de basis daarvan ligt de keuze die gemaakt is om wezensvreemde bestemmingen, vreemde bestemmingen, buiten de deur te houden, dat is een beleidsvisie. En om de molens als werktuigen te zien, zo goed als dat je een orgel ziet als een instrument – dat zijn twee fundamentele keuzes die binnen de Rijksdienst en Rijksoverheid ook gemaakt zijn. En daar is de rest op opgebouwd. Nou, dan zie ik nu... althans, in ieder geval de tijd dat ik daar gezeten heb, dat er een kwaliteitsverbetering ontstaan is, dat er, punt één, nagenoeg niks meer is verdwenen, behalve misschien door een ramp of daaromtrent. Maar echt gesloopt... ja, de molen van Kladde is nog door een akkefietje helaas verdwenen, maar er is eigenlijk bijna niks meer verdwenen. Dus dat is gestopt en het kwaliteitsniveau van de rest is sterk omhoog gegaan, waarbij ook heel veel oud zeer uit de levensloop van zo'n object, ouderdomsgebrek en noem maar op, uiteindelijk allemaal een keer zijn weggewerkt waardoor ze opnieuw geïtaliseerd zijn. Daar wordt nu door sommigen verschillend over gedacht, maar er waren dingen die naar mijn gevoel eigenlijk bijna onvermijdelijk waren. Dus nou, dus we zijn in zekere zin daardoor op een soort vlieghoogte gekomen en, ja, als je op vlieghoogte gekomen bent, kan

je de motor niet afzetten, want dan ben je zo weer beneden. Nou, dat op vlieghoogte mede houden, dat wordt gedaan door vele honderden vrijwilligers die op allerlei manieren bezig zijn om met die molens te draaien, in stand te houden, maatschappelijk draagvlak daarvoor te krijgen, te bouwen, noem maar op. Nou, dat zijn belangrijke dingen. Het had heel anders kunnen aflopen. Ik ben in die zin te weinig in het buitenland geweest om dat allemaal met eigen waarneming te hebben, maar ik heb toch wel meermalen gehoord dat als je naar het molenbestand in Duitsland kijkt, dat daar nogal eens een keer wat is verknald doordat er molens alleen nog maar als een decorstuk staan, die inmiddels een geheel andere functie hebben gekregen en eigenlijk dus als molen, als maalwerktuig dus niets meer betekenen. Dus nou, gelukkig is dat in dit land dus voorbij gegaan. En doordat het gegaan is zoals het gegaan is, is ook de molenmakerij als ambachtelijk centrum van kennis en praktische ervaring behouden gebleven en heeft zich ook kunnen ontwikkelen. En wil je iets in stand houden, functioneel in stand houden, dan heb je ook mensen nodig en dan moet dat doorgegeven worden aan mensen die die kennis opdoen en die kennis ook praktiseren, ook kunnen praktiseren. Nou, dat is, denk ik, allemaal gebeurd. En wij hebben in dit land nog steeds mensen die alle soorten molens kunnen bouwen. Nou, als ik even kijk naar een land waar ik af en toe ook wel geweest ben, Hongarije, dan is daar weinig overgebleven, en wat er staat, de kennis en de ervaring, is zowel op het restaureren als op het bedienen van die dingen, dat is naar mijn gevoel allemaal verdwenen. Dus dat is in die zin gelukkig hier goed gegaan.

SP1: En dat is voor een belangrijk deel dus ook op het conto van de Rijksdienst te zetten?

SP2: Nou, in ieder geval, de Rijksoverheid heeft daarin, denk ik, een hele dikke vinger in de pap gehad. De net eerder genoemde uitgangspunten die geformuleerd zijn al door Bicker Caarten destijds, die niet alleen medeoprichter van de vereniging De Hollandsche was, maar dus ook bij die Rijksdienst een enorme belangrijke functie heeft vervuld, spilfunctie. En visionair ook, in die zin. En daarna de uitwerking van zijn visie, namelijk een molenafdeling op poten zetten die concreet, direct bezig was met het vormen van plannen, het maken van plannen. Nou, en het maken van plannen is ook bepalend voor het resultaat uiteraard. En het is niet zo moeilijk om een restauratieplan te maken waardoor je wel een mooi molentje overhoudt, maar waarmee er niet kan worden gewerkt; gemalen, gedraaid, of wat dan ook. Hoef je niet zoveel dingen te verzinnen. En ik weet nog wel, dat heel in die begintijd dat ik bij die dienst zat, dat Jos Gunneweg en ik nog wel eens een keer erover gesproken hebben van wat moet je nou in een restauratieplan allemaal meenemen, wat kun je meenemen? Moeten we daar bijvoorbeeld zeilen in meenemen, molenzeilen? Ja, nu is er vanzelfsprekendheid, maar als je het afzet tegen de tijd van toen en het verleden daarvoor, nou, dat was helemaal niet vanzelfsprekend en het had in de jaren '60 denk ik ook geen enkele zin om zeilen in een restauratieplan op te nemen, want er was geen sterveling die met die molen ging draaien. Want de oude categorie molenaars die hadden genoeg gedraaid om in hun vrije tijd er niet meer mee bezig te gaan, en de vrijwilliger was nog nagenoeg niet boven de horizon. Ik weet niet meer waar het was, maar ik ben nog wel eens een keer een gelaste roe hier en daar tegengekomen, ja dat was gewoon een gelaste roe en er zat ook nagenoeg geen zeeg in, dus niet die juiste vorm om te kunnen functioneren van het hekwerk, maar er zaten ook geen kikkers aan waar je dus een zeil aan kon vastmaken. Snap je, zulke dingen. Dus een soort erosie

tot minimale proporties, zodat alleen de buitenkant er nog staat. Dus ik denk dat door de manier van kijken en dat vorm te geven in restauratieplannen, dat er heel erg bepalend is geweest hoe de richting van de uitvoering ging.

11. kritische kanttekeningen bij het molenbehoud spraak 013	
Aantal minuten:	18
Aantal sprekers:	2
Taal:	Nederlands

SP1: Gerrit, daarnet vertelde je allerlei zaken waar je veel voldoening uitgehaald hebt, uit je werk bij de Rijksdienst. Maar er zijn ook ongetwijfeld wel wat dingen te noemen waar je wat minder tevreden over bent, over de ontwikkelingen die zich hebben plaatsgevonden tijdens jouw carrière bij de Rijksdienst. Kun je daar twee, drie dingen van noemen, waar je de meeste moeite mee hebt gehad?

SP2: Ja, dat kan, dan moet ik even terugkijken. Dan kijk ik even terug naar december 2005, toen zaten jij en ik hier in hetzelfde gebouwtje bij de molen in IJsselstein, want toen ging jij mij een interview afnemen vanwege mijn vertrek bij de Rijksdienst, en dat heeft toen geresulteerd in een artikel in ons lijfblad, natuurlijk, het februarinummer, geloof ik, van de vereniging De Hollandsche Molen, dus. Ik geloof twee of drie pagina's heb jij toen wel volgeschreven. Daar, ja, we zitten in die zin dus op bijzondere grond op dit moment. Hetzelfde koepeltje, en we zijn al wel weer even een paar jaar ouder.

SP1: Zeg dat wel, ja!

SP2: Waar is de tijd gebleven, zeggen we nu. Nou, we hebben in die tijd ook niet helemaal stilgezeten, alles bij elkaar. Ja, toen waren er wat dingen waar ik me toen toch in zekere zin zorgen over maakte, dat was de terugtrekkende Rijksoverheid. Nou, toen bleven er nog zo ongeveer twee man over, en ja, daar is na die tijd niet wezenlijk verandering in gekomen. Ik heb toen gezegd dat de Rijksoverheid als een soort continuïteit in het alledaagse leven, dat dat de plek is waar op enigerlei wijze toch zoiets gevoeligs als het molenerfgoed, wat zo een bijzondere benadering vraagt, net als bijvoorbeeld orgels, en misschien ook wel schilderijen en zo. Dat die toch een soort vast ankerpunt zou moeten hebben bij de overheid, omdat de overheid niet alleen die continue factor is, maar ook een soort onafhankelijke partij is die op geen enkele manier anders dan het borgen van het monumentenbelang betrokken is, het hele gebeuren. Ze staat boven de partijen en dat was ook eigenlijk de positie waarin wij vroeger natuurlijk in de uitvoeringssfeer zaten ten aanzien van restauraties. We waren geen belanghebbende, we waren geen aannemer en we waren geen eigenaar, we hadden maar één, vanuit de Rijksoverheid, belang, betekenis, en dat was hoe gaan we zo goed mogelijk met het monument om? Nou, dat is er na die tijd, denk ik, niet beter op geworden, alles bij elkaar. En na 2005, de overheid is op allerlei

manieren terugtrekend, meer in de algemene zin ook. De markt moet het allemaal doen, dat hebben we inmiddels in die 15 jaar wel gemerkt, niet alleen bij molens, maar ook, ja, op allerlei terreinen van het leven. Dat pakt niet overal even goed uit, heeft de samenleving inmiddels ontdekt, breed gezien. Wat ik toen ook constateerde, dat was dat naar mijn mening in het kader van de toen zo verkondigde vereenvoudiging der dingen, het alleen maar gecompliceerder is geworden. Dat was toen al zo, steeds meer schijven, steeds meer papier. De eenvoud van het verleden, ja, die keert waarschijnlijk niet meer terug, maar ja, ik denk dan even aan een oude uitspraak van de wijze koning Salomo van 3000 jaar geleden, die al zei: “Wees niet te wijs, wees niet te rechtvaardig, probeer niet alles op te lossen, probeer niet alles in regeltjes te vangen.” Ik vertaal het even naar nu, “want waarom zoudt gij uzelf tot verbijstering brengen?” Nou, ik denk dat die verbijstering op allerlei terreinen inmiddels wel aanwezig is door de complexiteit van steeds meer papier en regeltjes en schijven. Nou, dat is er denk ik nadien ook niet op verbeterd. Het financiële aspect, dat is er na die tijd, denk ik, maar ten dele op verbeterd. Ja, het was voor die tijd uit eigen waarneming een hele worsteling om een restauratie van de grond te krijgen. Dat was ook de aanleiding voor mij om toen die titel boven het artikel te laten zetten van “Het is beschamend gesteld met het molenbehoud in ons land”. Ja, dus na die tijd wel wat verbeterd, maar in essentie, denk ik, is het steeds een beetje aan de orde. Als ik kijk naar waar ik dan direct mee te maken, soms, heb, een stichting als de Rijnlandse Molenstichting, ik geloof bijna 50 molens heeft, die voor een groot deel draaien op vrijwilligers. Ook in de bestuurlijke zin, die veel geld tekort komt om het molenbestand op een niveau te houden waarop het zou moeten zitten, denk ik, daar valt nog wel wat te verbeteren. Maar ja, de molens, die moeten het hebben van de politiek en ik heb toen ook gesignaleerd – en die overtuiging heb ik nog steeds – dat onze nationale molenvereniging te weinig aan de bel trekt om echt in Den Haag op niveau het belang van het molenbehoud goed over het voetlicht te brengen.

SP1: Was dat toen zo of is dat nog steeds zo?

SP2: Nou, dat was toen al zo, naar mijn stellige overtuiging, en ik denk dat dat nog steeds het geval is. De molen, naar mijn beleving, zit nog steeds te veel in het rijtje van klompen, tulpen en molens. Waarbij klompen natuurlijk buitengewoon waardevol schoeisel was in arme tijden, met mooie gezondheidsaspecten. Ja, die tulpen, die waren niet per se nodig om te overleven, maar wel leuk, het gaf een beetje kleur aan het bestaan. Maar de molen zit niet in het rijtje van folklore, want de molen is eeuwenlang ‘hightech’ geweest waar de samenleving absoluut van afhankelijk was. We zitten hier in IJsselstein en om ons heen ligt veel polderland, en dat polderland, dat had nooit bestaan kunnen blijven als we de molen niet hadden gehad, om dat eeuwenlang dus boven water te houden. Dus ja, die molen, die is geen folklore, maar die ligt aan de basis van ons hele nationale bestaan; zonder de molen had West-Nederland niet meer bestaan, en hadden we allemaal achter Amersfoort gewoond. Ik heb dat ook wel geschreven, ook in artikelen, en dat is nog steeds zo, maar dat besef is niet aanwezig. Ik ben ooit in Caïro geweest, bij de piramide, nou, dat is natuurlijk indrukwekkend om dat te zien in allerlei opzichten, maar ik kan me voorstellen dat die Egyptenaar die daar al generaties naast woont, die kijkt er niet meer van op, en zo is het met onze molen ook. Wij kijken daar als Nederlanders niet meer van op, wij vinden dat die erbij hoort, maar

hij kan zichzelf niet in stand houden. Hij leeft daar als weesje onder de monumenten, heeft die daar hulp nodig. En die hulp moet je wel halen waar ze aanwezig zou kunnen zijn; dat is bij de overheid, en dat betekent dat als je een nationale molenvereniging bent, dat je daar op de deur moet kloppen, en desnoods op de deur moet rammen. Ja, dan gaan er dingen gebeuren, maar ik heb het gevoel dat het teveel het folkloreverhaal is tot op heden. En met goede bedoelingen, maar met goede bedoelingen heb je niet altijd een geweldig resultaat. Nou, als ik nog even terugdenk aan die Rijnlandse Molenstichting, net genoemd, dat was de stichting van Bicker Caarten, eerder genoemd. In '59 heeft hij er voor gezorgd dat die molenstichting tot stand kwam, omdat molens in de regio rond Leiden dreigden slachtoffer te worden van allerlei grootschalige ruimtelijke ingrepen. En ja, die molenstichting heeft nu een groot aantal molens, en die moeten in stand worden gehouden en gerestaureerd, maar het geld ontbreekt en de regelingen in het verleden bij de overheden, die waren onvoldoende, en het gevolg was dat de Rijnlandse Molenstichting – en dan heb ik het over pakweg 25 jaar geleden, in de jaren 90 – dat die ongeveer helemaal aan de grond was gelopen. Nou, toen is daar – en zijn naam wil ik met ere noemen – toen is daar Loek Dijkman gekomen, dat was een ondernemer, een zakenman, en ja, die heeft overgenomen in ieder geval ook wat Bicker Caarten, denk ik, ook altijd in zijn gedachten heeft gehad, dat molens er waren om te werken, dus die heeft ook als uitgangspunt uiteindelijk gekozen dat molens moeten kunnen functioneren als wateropvoerwerktuig. En die is op pad gegaan, die is niet op een navelstaarderige manier naar de tekorten en allerlei moeizame regelingen blijven kijken, maar die heeft met de dynamiek van een ondernemer, een zakenman, heeft hij kans gezien om die hele stichting uit het slop te trekken, en daar, ja, van te maken wat het nu is. Nou, dan denk ik dat dat een lichtend voorbeeld is van hoe je het molenbelang moet gaan behartigen.

SP1: Er moeten meer Loek Dijkmannen opstaan, begrijp ik dan, anno 2022?

SP2: Ja, ja. Ja.

SP1: Het is meer een ondernemersgeest.

SP2: Ja, ja, dat is ook zo, ja. Kijk, je hebt natuurlijk veel clubs, stichtingen en noem maar op, er zitten bestuurders in, maar goed, ik kijk even naar mezelf: ik ben ook bestuurder, maar dan ben ik bestuurder van mijn automobiel. Ik zit daar wel aan het stuur, en je hebt een zekere mate van kennis en ervaring nodig om technisch verantwoord met een auto en een stuur om te gaan, maar het is essentieel wel, want kijk, een auto is een voertuig, dat is geen doel op zich, maar een middel. Dat betekent dat je wel moet weten waar je naartoe wilt. Je moet dat punt aan de horizon wel hebben bepaald, om vervolgens dus de richting te kunnen inzetten op, nou ja, op de route, al die dingen te doen om veilig dat punt te gaan bereiken. En als je, als je dat punt niet helder hebt, of je denkt dat het te ver weg is, dan kan het betekenen dat je dus in een soort parkeerplaatssituatie blijft zitten. Of dat je rondjes

gaat draaien. Nou, dat schiet niet op. Kijk, ik ben zelf altijd gewend geweest om op pad te gaan, vanuit het motto ook van 'als Columbus niet was gaan varen, had hij Amerika niet ontdekt.' Ja, vanaf 1971 kwam er door het Ministerie van Financiën bij de Rijksoverheid opgelegde subsidiestop. Nou, die raakte ook de dienst, die raakte ook het molenbehoud. We keken elkaar aan, ik kan me nog herinneren dat er een molenmaker was die zei van 'Ja, hoe moet dat nu verder?' Nou, goed, na die tijd zijn er ik weet niet hoeveel molens gerestaureerd, en van al die vele honderden molens die gerestaureerd zijn, kan ik alleen maar signaleren dat geld uiteindelijk nooit het echte probleem geweest is, want linksom of rechtsom, soms duurt het een tijd, kwam dat geld een keer op tafel, ja. Maar de essentiële sleutel van succes was: je moest wel op pad. Als ik in al die situaties, waarin ik zat, moest zeggen: 'Ja, er is geen subsidie, misschien komt er nog eens wat.' Als ik toen had gezegd van 'Gaaf u maar huilend naar huis, want ja, de schatkist van het Rijk is op dit moment niet toereikend', ja, dan was er niks gebeurd. Maar mijn uitgangspunt is nooit geweest, en ja, dat was toch een beetje nog die jongehonden-mentaliteit, natuurlijk van het clubje van vroeger. Mijn insteek is altijd geweest, we gaan gewoon zien waar het schip strandt en we gaan het project gewoon op de rails zetten. Nou, hoe moet dat dan? Dat betekent dat je subsidieaanvraag moet indienen, ook als je weet dat er geen positief antwoord komt. Nou, hoe doe je dat? Ja, dat betekent dat er een subsidiabel plan moet komen, dat betekent dat er een technisch plan moet komen, dat er een begroting moet komen, kortom: allemaal werk. Maar op het moment dat dingen op papier komen te staan, om die oude term nog maar te gebruiken, op dat moment wordt duidelijk bij de overheid dat er ergens in het land een probleem is. Want zolang het niet op papier staat, dan bestaat dat probleem in die zin niet. En die subsidieaanvragen die dan in zee werden gestuurd, die kwamen vroeg of laat een keer natuurlijk in Zeist terecht, en ja, daar gingen veel briefjes uit van 'Ja, helaas geen geld, of misschien komt er nog wel eens geld.' Maar terugkijkend zie ik dat uiteindelijk al die projecten op een enkeling na – en dat was dan niet echt om geld – van de grond gekomen zijn. Geld kwam uit alle hoeken en gaten, en belangrijk was ook dat het voorkomen van een depressie door mensen dus uitzicht te bieden; laten we maar beginnen, we zien wel, dat dat ook lokaal activiteiten genereerde, dat mensen in beweging kwamen. Kijk, het molenbehoud heeft in belangrijke mate te maken met het genereren van draagvlak, het genereren van activiteit-inzet van mensen, en dan komt dat geld, of die hulp, die komt wel een keer. Dat is iets, daar moet je mee aan de gang, daar moet je, denk ik, ook als nationale molenvereniging mee aan de gang. Ik kijk nog even naar een project hier vlakbij, hier om de hoek, bij wijzen van spreken, daar staat de Oudegeinse wipmolen, nou, die heeft jarenlang daar wel gestaan op zijn nieuwe plek, maar zonder dat die wat kon doen. Nou, toen is daar uit de samenleving de behoefte gekomen, daar moet wat gebeuren. Nou, toen dachten ze daar moeten we Keunen er ook maar even bijhalen, want hij heeft toch niks te doen; hij is met pensioen. Nou goed, dus toen zijn we naar... Toen zijn we, omdat er onder anderen een nieuw scheprad moest komen, toen zijn we naar een groot staalbedrijf gegaan en we hebben gezegd: 'Meneer, wij zoeken vrienden van de molen,' ja, 'we zoeken eigenlijk ijzer voor een scheprad, en u heeft hier veel ijzer, dus', nou, dat was helemaal geen probleem. Die directeur, die was direct bereid om, dat was een firma, die was direct bereid om het nodige ijzer zo beschikbaar te stellen. Nou, toen moest het alleen nog verwerkt worden tot schepradbladen, tot schoepen, nou dat konden we zelf natuurlijk niet, maar daar ergens om de hoek zat een of ander staalconstructiebedrijfje, daar gingen we met deze blijde mededeling dat we

inmiddels ijzer hadden toegezegd gekregen naartoe, en die mensen waren bereid om op een stil moment dat even in elkaar te lassen. Nou, zo is er heel veel potentie aanwezig in de samenleving, zeker voor de molen, ja, want iedereen houdt wel een beetje van die molen – hoe dan ook – om in beweging te komen, maar je moet wel op pad. En ja...

SP1: Dus dat is eigenlijk de wijze raad voor de toekomst.

SP2: Dat is een boodschap die ik graag hier achterlaat, snap je?

SP1: Ja. Dus kun je nog een keer herhalen, de kern van je boodschap? We kunnen dan meteen ook een punt achter het gesprek zetten.

SP2: Ja, Loek Dijkman van de Rijnlandse Molenstichting, nu, denk ik, erevoorzitter, geloof ik, door mij zeer gewaardeerd, hoewel we ook wel eens een keer aan elkaar geschuurd hebben, geloof ik. Althans, ik heb dat nooit zo ervaren, misschien hij, hij misschien wel een beetje. Maar dan vraag ik hem hierbij nog vergeving voor mijn goede bedoelingen die misschien een beetje, niet altijd even goed uitpakte. Ja, die heeft dus het goede voorbeeld gegeven van hoe je het molenbehoud op poten moet zetten en hoe je de zaak in beweging en drijvende kunt krijgen, en hoe je het ook kunt laten bewegen. Want hij heeft het wel voor elkaar gekregen om met het hoogheemraadschap Rijnland, om daar dus een convenant mee te hebben dat de molens als reservebemaling een soort vastrechtvergoeding krijgen. Nou, dat vind ik ook in bestuurlijke zin een grote prestatie. Dat zou wijlen Bicker Caarten, zou dat buitengewoon zeer gewaardeerd hebben, dus.

12 activiteiten_na afscheid_bij rijksdienst_2005_spraak_014	
Aantal minuten:	14
Aantal sprekers:	2
Taal:	Nederlands

SP1: Goed, in 2005, Gerrit, verliet je de Rijksdienst en we leven nu 2021 bijna 2022 en in die afgelopen 15,16 jaar heb je niet stilgezeten. Dat past niet in de aard van jou... Van het beestje, om het maar even zo te zeggen. Kun je vertellen wat je gedaan hebt sinds 2005 in het molenveld hier? En in het molenveld over de grens?

SP2: Tsja, ja, nee, ik heb niet stilgezeten. Dat vloeit ook een beetje voort uit, wat zal ik zeggen, mijn levensbeschouwing, beetje ook mijn opvoeding. Er moest natuurlijk wel gewerkt worden. En ik heb wel eens gezegd tegen mensen van ja, we zijn niet geboren om vanuit een hangmat naar het plafond te kijken, laten we het zo maar zeggen, dus dat betekent dat er wat gebeuren moet. En de gebraden hanen komen in het leven ook niet uit zichzelf voorbij. Ik heb de buitenlanders weleens uitgelegd dat dit relatieve paradijs Nederland waarin wij wonen, dat dat ook niet uit de hemel

is neergedaald, maar dat hier generaties en eeuwen gewerkt en gezwoegd hebben om dit boven water te krijgen, boven water te houden, tot op de dag van vandaag. Dus er is een opdracht te doen, nou ja, dus dat hield voor mij niet op toen ik bij die Rijksdienst wegging. Gevraagd en ongevraagd zijn er dingen op mij afgekomen. Nou, ik keek nog even in een oude agenda van 2005 en daar stond achterin nog dat voorzitter Bakker van de Alblasserwaardse molenstichting, van de SIMAV, dat die mij in oktober van dat jaar kennelijk al had gebeld met de vraag of ik nog even tien restauratieplannen kon maken. Nou, je begrijpt dat ik met mijn liefde voor Alblasserwaard en mijn grote waardering voor Bakker, want dat is ook een soort Dijkman, laten we het zo maar zeggen, die trok er echt aan, dat ging goed... Dat ik daar niet anders dan ja op kon zeggen, uiteraard. Later is dat nog uitgebreid, toen kwam er ook nog een subsidieregeling boven water. Dus ik denk dat ik alles bij elkaar wel voor 15 molens in de Alblasserwaard bestekken heb gemaakt en dat was dan het begin voor subsidieaanvraag. Nou ja, wat is er allemaal nog meer geweest? Er zijn nog allerhande zaken ook geweest die op mij afkwamen. Dan was er nog in 2011 een vraag of ik ook niet iets kon doen aan het boek wat ze voornemens waren te maken naar aanleiding van het vijftigjarig bestaan van de Utrechtse Molenstichting in 2013. Nou, toen dacht ik: dit biedt de gelegenheid om nog eens een keer iets uit een ver verleden te realiseren, namelijk eens op papier te zetten alles wat interessant is over de verdwenen molens uit de provincie Utrecht. Dus dat was de kaart van Perks uit het Molenboek van 1960 of 1963, met die 150 verdwenen molens die ik ongeveer op het fietsje, brommertje allemaal bijna langs geweest ben, ooit in een grijs verleden. Nou, dat feest is er nooit gekomen, dat jubileum is nooit gevierd, maar ik ben wel met dat boek door blijven gaan, dus dat dreigt nu te ontaarden in een soort vierdelig deel. Daarnaast kwamen ook dingen op mij af. De laatste tijd ben ik dan nu een beetje nog betrokken bij herstel van een molenromp tot maalvaardige molen. En deze ketterij, althans in de ogen van sommigen, thans een ketterij, die durf ik hier op tafel te leggen... van de molen in Lienden en ik help een club van burgers die een molencomité, een buurtinitiatief, een burgerinitiatief in Sint Laurens bij Middelburg om de molenromp die driehonderd jaar oud is om die dus weer tot molen te completeren. Die mensen zijn al acht jaar bezig en via via zijn die uiteindelijk bij mij terecht gekomen met de vraag: kun je niet helpen om door al die weerstanden die wij ervaren om daar doorheen te komen. Nou, ik doe mijn best.

SP1: Maar goed, dat zijn wel dan, Gerrit... Mensen komen op jou af. Je hoeft zelf niet de boer op om aan klussen te komen?

SP2: Nee, nee. Er is geen noodzaak om aan klussen te komen, want kijk, ik heb geen bedrijf. Dit is allemaal uit de hand gelopen hobby, laten we het zo maar zeggen. Dus ik heb gewoon mijn pensioen en ik kom niks tekort en de weegschaal zegt mij af en toe dat ik geen honger lijd, dus ik hoef niks bij te verdienen. Dit is allemaal liefdewerk oud papier wat ik doe en soms neem ik weleens een keer initiatief zelf. Ik ben nog niet zo lang geleden ergens in Brabant aan de deur gaan kloppen om te zeggen 'Jongens, hoe komt het dat er hier al die jaren niks gebeurt? Jullie zitten met je project een klein beetje in een doodlopende straat'. Nou, dan ga ik proberen om die mensen die daar ten onrechte, naar mijn mening, inzitten een beetje te helpen. Dus ja, dingen komen op je af. Soms zoek ik dingen gewoon zelf op.

SP1: En blijft dat werk, tussen aanhalingstekens of de uit de hand gelopen hobby, blijft dat beperkt tot Nederland of heb je je blik ook verruimd in die afgelopen vijftien jaar?

SP2: Ja, in zeker zin wel. Ik ben niet... Ik heb geen dringende behoefte om wereldreizen te maken. Ik ben nooit heel veel verder geweest dan Oost-Europa. Ik ben veel in Roemenië geweest in het kader van de charitatieve hulpverlening vanuit de kerk in Utrecht. Nadat het IJzeren Gordijn gevallen was kwam iedereen te zien wat er in weeshuizen in Roemenië allemaal aan ellendige omstandigheden waren, dus iedereen begon hulpgoederen te verzamelen en konvooien die kant uit te sturen, zo ook wij. Dus ik ben er veel geweest, dat was 2000 kilometer heen en 2000 kilometer terug. En nog eens 1000 kilometer in het land. En dat allemaal eerst in anderhalve week en later in twee weken. En dan kwam je in het weekend thuis en dan moest je op maandag weer aan het werk. Maar goed, dus nou, in die tijd kwamen wij ook door Hongarije natuurlijk. Hongarije was, als het niet al te veel tegenzat op de weg, was vijf uur rijden van de ene naar de andere kant en dan kwam je in het oosten van Hongarije, kwam je langs een plaatsje en daar stond een bord langs de weg op een paal met daarop een molen afgebeeld. Dus, maar ja, wij hadden als konvooi geen tijd om op mijn verzoek toeristische routes te gaan rijden. Dus daar kwam in die tijd niks van. Dat is altijd wel blijven hangen. Een goede vriend van mij, één van die 'jonge honden', Piet de Jong, die nu in de buurt van Dalftsen woont, die was ooit een keer fietstochten wezen maken in Hongarije en had daar allerhande molens bezocht en daar een mooi album van achtergelaten, dus ik wist een beetje wat er stond. En toen ik in 2006, het eerste jaar na mijn vertrek bij de dienst, een keer terugkwam van een reis uit Roemenië en door Hongarije op terugreis was naar huis met anderen, toen kwam eigenlijk de gedachte bij mij boven: het is eigenlijk van de gekke dat ik van het land Hongarije nooit meer gezien heb dan de autobahn. Want daar hadden we geen tijd voor. Dus toen ben ik in 2006 voor het eerst als toerist daarheen gegaan en dan in het bijzonder naar die zuidoosthoek in de buurt van Szeged, onderin op de kaart, rechts onderin. En in die hoek daar zijn nog een stuk of vijfendertig, veertig molens in allerlei stadia aanwezig en die ben ik allemaal langs geweest want ik ben na die tijd bijna elk jaar in Hongarije geweest, soms twee keer per jaar. Het trekt mij ook omdat niet alleen het klimaat goed is, maar omdat het ook rustig is. Het is twee keer groter dan Nederland met de helft van de bevolking zo ongeveer. En het is in het oosten vlak en hier komt natuurlijk de Alblasserwaard eigenlijk een beetje boven. Geef mij maar dat poestagebied, waar je tot aan de horizon kan kijken zonder een boom te zien. Dat is prachtig. Nou, daar ben ik al die molens langs geweest en ja, dan zie je dus dat ze vroeger wel geweten hebben hoe het moest. En vroeger dat is dan tweede helft 1800, dat zijn allemaal ronde stenen grondzeilers, type korenmolen Schoorl. Of wat je natuurlijk in andere delen van het land ook wel hebt staan, gewoon grondmolens, betrekkelijk jong. Maar die molenbouwers van toen die wisten wel molenmakerswerk te leveren in de kwaliteit van meubelmakerswerk. Dat wel. Maar goed, daar blijkt dus eigenlijk de kennis en de ervaring om zowel die dingen bedrijfsvaardig te restaureren als ze te bedienen, die is gewoon weg. Want na de oorlog zijn die dingen natuurlijk allemaal een beetje achter de horizon terecht gekomen omdat het communistische systeem de maatschappij overnam en al die kleine bedrijfjes werden opgedoekt.

SP1: Want wat was je doel dan, uiteindelijk?

SP2: Nou, ik wilde dus in de eerste plaats voor mezelf weten van wat staat er, in welke hoedanigheid verkeert het, wat kan ik nog aan interessante dingen voor mezelf zien? Nou, dan blijkt dat ze in veel opzichten redelijk overeenkomen met hoe als zo'n molen hier in Nederland er uitziet. Met dit verschil dat als ze er allemaal waren van hout, dus het ijzeren tijdperk hebben die molens daar niet meegemaakt. En ze hebben daar nog puntkappen die bij ons in de middeleeuwen gangbaar waren en later niet meer. Mijn oogmerk was eigenlijk een beetje om te kijken of ik daar het molenbehoud op poten kon krijgen. Door kennis te leveren en mensen te enthousiasmeren.

SP1: En?

SP2: Nou, dat is tot op heden niet heel erg gelukt. Ik heb van een stuk of zes molens restauratieplannen gemaakt om te laten zien hoe je dat moet doen, want ik heb de indruk dat ze geen enkel idee hadden hoe dat moest daar. Dat ze gewoon iemand een bedrag gaven en dan zo zeiden van nou restaureer maar wat. Nou ja, dat is natuurlijk geen uitgangspunt. Ik heb ook contact gekregen met iemand die in het parlement zat en later een belangrijke functie in de Hongaarse regering heeft gekregen en die stuurde mij een briefje en die zei van vertel eens even hoe het moet. Dus die heb ik uitgebreid geïnformeerd hoe het zou moeten, hoe het zou kunnen. Ik heb zelfs nog ooit een gesprek gehad in Boedapest met wat ik dan maar even noem iemand die in de top zat van de Hongaarse monumentenzorg en uitgelegd hoe het allemaal zat en hoe het zou kunnen en hoe het in Nederland allemaal gegaan is. Maar, op enigerlei manier, ja... werkt het dus niet, komt het dus niet van de grond en ik weet niet hoe dat komt. Ik vind het alleen erg jammer want je kunt vanuit...

SP1: Over welke periode spreek je nou dat je daar echt actief bent?

SP2: Nou, vanaf 2006 tot nu. Tot twee jaar geleden. Twee jaar geleden ben ik voor het laatst daar geweest en toen viel heel de wereld ineens op z'n kant met corona en weet ik het allemaal wat voor moeilijkheden. Dus dat betekent: je kan er wel heen, maar ik heb daar op het moment niet zo'n dringende behoefte aan. Want je weet niet hoe het morgen is. *(Keunen is in augustus 2022 weer in Hongarije geweest. red.)*

SP1: Nee, maar het schoot sowieso niet op, begrijp ik van jouw laatste woorden. Het lukt niet om daar iets van de grond te krijgen, nu.

SP2: Nee, het lukt tot op heden nog niet om iets van de grond te krijgen. Nee.

SP1: Dat is ook wel een beetje een teleurstelling dan?

SP2: Dat is jammer. Ja, dat is jammer. Ik heb inmiddels een kast vol met informatie natuurlijk. Ik weet precies hoe dat allemaal zat, heel leuk en leuk hoe je dingen kunt herleiden tot bepaalde werkwijzen. Dan staat er bijvoorbeeld... Ze hebben ook een groot openluchtmuseum, daar in die hoek, in het zuidoosten. Ja, daar staat dan ook een herbouwde molen. Maar ja, draaien kan het niet, allerlei belemmeringen, dat doet het ook niet, maar dat is een beetje verdrietig. Kijk, Hongarije is natuurlijk een land met een groot agrarisch verleden, waar ook een hele grote maalderij-industrie ontstaan is met grote maalderijcomplexen, stoom gedreven vroeger, voor 1900 denk ik. Maar ook moderne maalprocessen en die paar windmolens die er zijn, die zijn een beetje buiten beeld terwijl het zo goed anders zou kunnen. Maar ja, meer dan dit heb ik tot op heden niet kunnen doen, behalve dan zeg maar het molenevangelie prediken, laten we het zo maar zeggen.

SP1: Ja, precies, beetje meer zendelingswerk eigenlijk.

SP2: Ja, molenmissionaris.

13._wensen_1_herstel_molencomplex_stree fkerk_2_prominente_plek_houtz agers_in_amsterdam_spraak_015	
Aantal minuten:	10
Aantal sprekers:	2
Taal:	Nederlands

SP1: Gerrit, we komen nu aan het eind van ons gesprek. En zoals ik ook in 2005 eindigde met jou te vragen of je nog wensen had op het molengebied, ga ik dat nu ook doen. En ik ga eerst nog even terug naar 2005, wat je toen tegen mij zei van wat jouw wensen waren, dat waren: 'het zou mooi zijn als het Streefkerker molencomplex in oude glorie wordt hersteld' – dat is nog niet gebeurd.

SP2: Nee, dat is nog niet gebeurd.

SP1: Is jouw hoop gevlogen, of zou je dat nog steeds wensen?

SP2: Nee, mijn hoop is niet vervlogen, mijn hoop vervliegt ook niet zo gauw. Hoop is een belangrijk ding, dat is ook de reden denk ik waarom pakweg 60 molens in dit

land 'molen De Hoop' heten. Maar, ja het is een beetje teleurstellend om, althans, voor zover mij bekend te zien, dat er eigenlijk geen beweging in dat complex zit. Daar is al voor het jaar 2000 natuurlijk in de regio over gesproken. Er is, zo uit mijn hoofd, in het jaar 2000 zelfs een heel dik rapport over verschenen, over hoe het was en hoe het zou kunnen. En ja, ik denk nog steeds dat het een waterbouwkundig monument van nationale betekenis is, om wat het laat zien, namelijk een gecompliceerde bemalingsstructuur in het benedenrivierengebied. En dat is een systeem wat je op tientallen plekken als het ware gehad hebt en waarvan Streefkerk eigenlijk het enige nog is, en Nieuw-Lekkerland ook nog een beetje, wat er over van is. Nou, de wereld is helemaal in beweging op allerlei manieren, ook ten aanzien van de inrichting van het land, zijn er allemaal zaken die tegenwoordig op de tafel worden gelegd. En ik zou mij kunnen voorstellen dat als je nu dat project eens een keer opnieuw op de rails probeert te zetten, dat je misschien wel kunt incorporeren op enigerlei manier in gewenste, toekomstige ontwikkelingen van een veel grotere schaal. Als je die bergboezem zou herstellen, dan zou je daarmee niet alleen een stuk natuurgebied kunnen creëren wat er vroeger geweest is, maar dan zou je dus ook een buffer met waterbergende capaciteiten kunnen maken. Dat is dus niet alleen maar een monumentenaspect, een cultuurhistorisch aspect, maar dat is ook nog een keer een praktische toepassing van een cultuuraspect voor het leven van alledag op dit moment. Dus er is van alles mogelijk, maar dat betekent wel dat er actie moet worden ondernomen. En ik denk dat de actie in dit geval dus in de eerste plaats ligt op het terrein van de molenstichting in de Alblasserwaard, dat die dus dat nog eens een keer dat plan zou moeten afstoffen en op de rails zetten. Want ja, ik geloof nog steeds, er is in dit land relatief gezien veel geld voor allerlei goede projecten, maar je moet wel met goede projecten komen. Want alleen de melkboer vroeger die kwam af en toe langs om te vragen of je nog wat nodig had. Nou, zo werkt het ten aanzien van subsidies en projecten niet. Dus wie weet wat er voor mogelijkheden zijn. Dus ik zou zeggen: word wakker en ga onderzoeken wat er zou kunnen.

SP1: Oké, dat was je eerste wens, en je tweede was: 'waarom zetten we niet tegenover het Centraal Station in Amsterdam een historisch verantwoorde replica van een houtzaagmolen van de VOC?'. Hoe serieus en hoe sterk leeft dat nog bij jou om dat te realiseren?

SP2: Nog steeds, dat leeft nog steeds. En ik zal ook zeggen waarom. Kijk, de molen, de windmolen, heeft in zich zelve een enorm verhaal te vertellen. Het gaat niet alleen maar om een leuk, landschappelijk element wat je ook nog een keer als monument kan zien, maar de windmolentechnologie, die is Europese 'high tech' vanaf ongeveer het jaar 1200. Wij zijn er dan in Nederland wel tamelijk bekend over, maar in heel Europa, op veel plekken in Europa waren windmolens eeuwenlang massaal aanwezig. Nou, dat verhaal van eeuwenlang gebruik van windenergie – terwijl de windenergie vandaag de dag weer interessant begint te worden om heel andere redenen – dat verhaal dat kun je dus vormgeven door een replica te bouwen van een historische molen. En dan gaat het niet om een decorstuk, maar om een levend object dat een denderend verhaal vertelt. Nou, Amsterdam is natuurlijk een stad die niet alleen gebouwd is op palen, maar die ook voor een heel groot deel dus bestaat uit hout; in al die huizen en weet ik het wat, daar zit ik weet niet hoeveel hout. Nou, dat werd in dit land, omdat we zelf geen hout van betekenis hadden, werd het uit allerlei richtingen aangesleept; uit het Duitse Rijngebied, uit het Zwarte Woud, en ook uit het Oostzeegebied. We hebben duizenden schepen in dit land gebouwd van hout, omdat wij de Van Gend en Loos, de transportfirma

van Europa waren, omdat er in dit land niks was. En Amsterdam heeft zelf, pakweg 80, 85 houtzaagmolens gekend tot na 1850. Dus, nou, van die hele houtzaagmolenbranche is in het land weinig over, en ik denk dat vanuit de toeristische, economische betekenis die de stad heeft, en het economisch belang dat de stad heeft, dat het van grote betekenis zou kunnen zijn om niet alleen daar een driemaster bij het Scheepvaartmuseum te hebben – een replica van zo'n Oostindië-vaarder, laten we het zo maar zeggen – maar ook dus een werkende houtzaagmolen om toeristen uit alle delen van de wereld een hoogwaardige beleving te kunnen laten meemaken. Te kunnen zien hoe hier in dit land eeuwenlang hout werd gezaagd voor alle denkbare doeleinden. Nou, dat zou tevens ook denk ik bijdragen aan de spreiding, de zo gewenste spreiding van toeristische stromen in zo'n stad als Amsterdam. Want dan heb je dus wat te bieden, behalve alleen maar het museum en nog andere hoogtepunten. Dan verplaats je ook een klein beetje de aandacht naar de andere kant van het IJ. En op die hoek daar, op de kop van de Sixhaven – en ik droom daar al dertig jaar van, laten we het zo maar zeggen – waar nu niks staat, daar zou dat ding uitstekend kunnen staan. En dat niet alleen, maar je zou daar ook – en dit is wellicht een teer punt, maar ik noem het toch – nog een keer een paltrokje, De Otter, die daar staat aan de vaart in Amsterdam, die zou je daar ook nog een keer neer kunnen zetten. Er is over die molen natuurlijk veel discussie geweest, ik zie jou een beetje glimlachen.

SP1: Ik ken dat verhaal natuurlijk heel goed.

SP2: Maar weet je, kijk, er zijn dingen die stijgen boven zichzelf uit. En dat denk ik ook voor dit molentje. Dit molentje is onder de molens zeg maar een beetje te vergelijken met wat de Nachtwacht is onder onze schilderijen. Nou, de Nachtwacht die hangt natuurlijk op een prominente plaats en dat verdient ie ook. Nou, die hang je dus niet in een wijkgebouw, in een buurthuis ergens weet ik niet waar. Hoe droog hij daar ook zou kunnen hangen. Nou en dan denk ik: het 'ottertje', wat dus een representant is van een hele bijzondere ontwikkeling in en rond de stad, die zou je een veel meer prominente positie kunnen geven die recht doet aan de betekenis en de waarde die hij heeft. Dan zou je hem als de Nachtwacht onder de molens in een soort openlucht Rijksmuseum daar aan de overkant kunnen neerzetten. Nou, en dan zouden die twee molens, een paltrokje en die grote houten bovenkruier, die representatief was toen als high tech in de houtzagerij, die zou je dan kunnen maken tot een soort openluchtmuseum van de houtzaagtechniek, zoals ie dus in west-Nederland eeuwen heeft bestaan. En dan denk ik dat je daar een denderend verhaal met een belangrijke cultuurhistorische betekenis en een grote economische impact dus hebt neergezet. En het kan heel makkelijk en het kost maar een habbekrats.

14. wens_3_herstel_hellend_schepradmolen_a1_bij_bleiswijk_spraak_016	
Aantal minuten:	9
Aantal sprekers:	2
Taal:	Nederlands

SP1: Goed, Gerrit, daarnet refereerde ik dus nog even aan dat artikel uit 2005 waarin je nog twee wensen had die je nu al hebt herhaald en nog wat meer hebt toegelicht. Maar goed, in de afgelopen vijftien jaar is vast nog wel een derde idee, misschien nog wel meer, naar voren gekomen. Maar goed, ik vraag je nog om één wens en aan te geven wat je nog heel graag gerealiseerd zou willen zien. Nou, steek maar van wal.

SP2: Ja, nou, dank je wel voor deze uitnodiging. Er zit een beperkende factor bij, maar die zal ik honoreren. Ik heb natuurlijk nog allerlei wensen en dromen die ik droom, om goede redenen, maar die zullen we nu niet op tafel leggen. Waar ik nog wel aan denk, dat is het volgende: ik... vanwege familieredenen, mijn zuster woont in Zoetermeer, daar ga ik natuurlijk regelmatig op bezoek, en als je dan van Utrecht – waar ik woon – naar Zoetermeer rijdt, dan kom je dus daar bij Bleiswijk over de Rotte. De Rotte is een buitengewoon bijzonder riviertje; iedereen kent Rotterdam, dat was de dam aan het eind van de Rotte, de Rotte was maar een veenriviertje in oude tijden, maar die verkeert nu in buitengewoon bijzondere situatie, want dat is een riviertje dat pakweg gemiddeld, denk ik, vier, vijf meter boven het omliggende land ligt. Nou waren wij in Nederland op het gebied van water natuurlijk wel veel gewend en tot veel in staat, maar deze buitenissige positie van het riviertje, dat ie zo hoog boven het land ligt, die is niet uit de hemel neergedaald; dat komt omdat wij aan beide kanten van die rivier al die polders die er lagen, hebben leeggehaald en het veen hebben weggebaggerd om daar turf van te maken en dat te verstoken. Dus dat zijn allemaal droogmakerijen. Inmiddels ligt dat riviertje dus op een hoge rug tussen allerlei diepe droogmakerijen. Nou, een van die droogmakerijen, dat was de Bleiswijkse Droogmakerij. Die is eind 1700 met een heel stel windmolens drooggemaakt en omgetoverd in vruchtbare landbouwgrond. En die molens die zijn zo 1913-1914 allemaal gesloopt, toen is er elektrisch bemaling, pompcapaciteit gekomen. Maar als je daar over de dijk, over de Rotte rijdt, over de rijksweg richting Den Haag, dan gaat mijn oog toch regelmatig als ik over de Rotte rijd – niet alleen over die Rotte, maar ook naar rechts, naar het noorden, naar dat stompje wat daar staat van een molen. Van sommige van die molens, daar zijn brokken, stompen, halve molens overgebleven, die werden dan soms door de molenaars gekocht om in te kunnen blijven wonen en dan werden ze half gesloopt om als een soort woning te dienen. Zo staat er aan de Rottedijk ook nog de molen A1. Die molens... ze hadden een aantal groepen molens daar en om dat uit elkaar te houden, waren die groepen voorzien van een letteraanduiding en een cijfercode. Dus je had de A1, de A2 en de A3, en je had de B1, de B2 en de B3 en de B4, daar waren dan vier molens. Nou, de A1 die staat er nog, Korpershoek en ik, wij zijn begin jaren '70 een keer langs die Rotte en in die buurt aan het inventariseren geweest van wat vinden wij hier nog aan oude, interessante en waardevolle restanten van molens, zoals bakhuisjes en schuurtjes en van alles en nog wat. Heb ik toen ook allemaal vastgelegd in een of ander boek, fotoboek. En wij kwamen toen bij de A1, en ja, daar was de eigenaar net bezig om hem te verbouwen en die had 'm gekocht en, nou. En toen bleek dus dat een hellend schepradmolen te zijn geweest. Nou, we hebben in dit land natuurlijk veel schepradmolens nog en veel schepradmolens gehad, maar dat waren allemaal molens met een verticaal draaiend scheprad. Maar er is een tijd geweest dat men als nieuwigheid onder de poldermolens had bedacht om het scheprad onder een bepaalde helling te leggen, omdat dat om allerlei redenen meer functioneel zou zijn. Nou, in die Bleiswijkse Droogmakerij is daarmee geëxperimenteerd, en van al die molens... ik denk dat er, nou ja, wat zal ik... moet ik even schatten, ik schat dat de helft van Bleiswijk hellend scheprad was, en dan zijn er nog hier en daar in wat polders wat geweest, dat is, laat er bij elkaar misschien 20-25 hellend schepradmolens in dit land geweest zijn. De laatste verdween in de provincie Utrecht bij Wijk bij Duurstede, in de polder Wijkerbroek

in 1924, zo uit mijn hoofd. Daar is niets meer van over, maar het is, die techniek, dat was in de geschiedenis van onze waterhuishouding in de lage helft van dit land, was dit natuurlijk toch een buitengewoon bijzonder fenomeen, die hellend schepradmolens. Daar is ook toen in die dagen veel discussie over geweest. Maar er dus niks meer van. En wij keken elkaar aan, toen Korpershoek en ik, en dachten: als er nou één object is waar we ooit die fase uit onze waterstaatkundige geschiedenis, die bemalingstechniek van Nederland, west-Nederland, nog een keer kunnen zichtbaar maken, dan is dat hier. Niet alleen was dat ding nog redelijk gaaf gebleven, maar – en dat is helemaal belangrijk – dat ding stond nog in een waterstaatkundige infrastructuur die het mogelijk maakte om het ding te kunnen laten functioneren. Want hij was een bovenmolen die aan de Rotte stond, die uitmaalde op de Rotte, en hij stond dus op de Rottedijk, en in die droogmakerij, die Bleiswijkse Droogmakerij, daar was een helemaal rondgaande ringsloot die als een soort centraal verzamelbekken uiteindelijk functioneerde. En die ringsloot die is er nog, dus dat betekent dat ie voor en achter water heeft, dat als je 'm als hellend schepradmolen zou herstellen, herbouwen, dat we in dit land nog één hellend schepradmolen zouden kunnen laten zien die ook op zijn historische plek ook nog kon laten zien hoe-ie werkte. Dus het is niet een model of een ding dat op het droge staat, maar deze zou kunnen watermalen en die zou ook nog kunnen functioneren, want die ringsloot die moet, punt 1, op peil gehouden worden – dat gebeurt natuurlijk wel op andere manieren nu, maar je zou hem ook kunnen gebruiken om die ringsloot gewoon eens even door te spoelen, die kilometers lang is. Dus, nou, dat is een... In de jaren '70 zag ik een oude agenda, ergens '73, '74, in een oude agenda van mijzelf – al die agenda's heb ik nog – daar zag ik nog in dat ik een bestek gemaakt heb. Dus in die begin jaren '70 zijn er plannen geweest om tot enigerlei herstel te komen. Alleen dat is door mij niet geheel duidelijke redenen, is dat tot op de dag van vandaag niet van de grond gekomen. Nou moest ik een paar jaar geleden een lezing houden over molens rond de Rotte, daar in dat gebied, en toen heb ik ook deze molen natuurlijk laten zien. Althans, het verhaal, enzovoort. En toen heb ik ook gezegd – en dat is de hoop die in mij is, nog steeds ook ten aanzien van deze molen – heb ik gezegd: ik hoop dat voor ik 100 ben, en dat duurt nog even, dat is nog 26 jaar, dat voordat ik 100 ben, de A1 nog eens een keer in oude glorie, functioneel gerestaureerd is en hersteld is en kan laten zien aan de generaties van onze tijd, hoe wij in dit land hebben moeten worstelen. En in het bijzonder dan langs die Rotte hebben moeten worstelen om het gebied leefbaar en bewoonbaar te houden, onder andere dus met hellend schepradmolens. Nou, dat is dus een wens die bij mij nog steeds leeft. En ja, ik weet niet, ik geloof niet dat ik er op dit moment meer aan kan bijdragen, maar als er anderen zijn die zich geroepen voelen om hier deze, ja deze schone droom op te pakken, dan wil ik ze graag als fluisteraar, hellend schepradfluisteraar, nog wel even wat influisteren.